

ADAVANE!

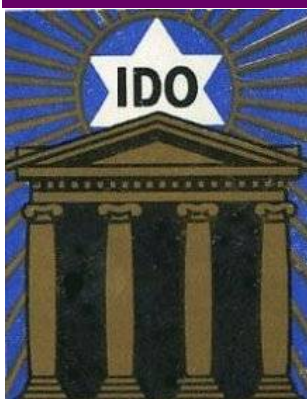
Revuo oficiala di la Ido-Societo Hispana

Septembro - oktobro 2007 - idosocietohispana@yahoogroups.com - numero 23

La “autogiro”

100
y a r i

Plusa artikli:

- *Carl von Linné.*
- *Qua bezonas unionita linguo?*
- *Adio Baijio, adio!*
- *Abako Nepohualtzintzin.*
- *Nulu dormez (Nessun dorma).*
- *Vu ne obliviez me.*

Adavane!

Adavane ! Numero 23, septembro-oktobro, 2007. Editita en Hispania. Gratuita revuo. Adavane! esas oficala organo di la Ido - Societo Hispana (adreso postala di la societo: Claveles 6, E-24400 Ponferrada, Hispania; interretala adreso di la societo: idosocietohispana@yahoogroups.com). Redakteri: La Direktanta Komitato di la Ido-Societo Hispana ed altra kunlaboranti internaciona. Editero: Editerio Krayono, di la ISH.

Adavane! nulakaze responsas pri la opinioni da artiklo-skribisti nek pri la verdicemeso di la texto di la artikli publikigita, ma sua autoro, qua oblige signatas singla artiklo sendita da lu por publikigo. Nula artiklo anonima publikigesos en Adavane!

Kunlaborez

Kunlaborez e sendez publikigebla artikli en Idolinguo, od en la Hispana pri Idala temi, a la Internet-ala postobuxo di la I.S.H: idosocietohispana@yahoogroups.com . Adavane! havos irgakaze la yuro publikigar la sendita artikli o ne publikigar oli. Adavane! esas gratuita revuo, do Adavane! nulakaze pagas la artikli o verki sendita por publikigo, nam irgu ya aceptas sendar oli gratuite. Anke la redakteri multe prizus vua kritiki e sugestii.

Ret-pagino di la Ido - Societo Hispana

IdoHispania <http://www.idohispania.org.es> esas ret-situo, en Ido ed en la Hispana, di qua skopo esas konocigar la linguo internaciona Ido a ti qui parolas la Hispana.

Publikaji

“Publikaji” (<http://es.geocities.com/krayono/publikaji.html>) esas ret-pagino di la Ido-Societo Hispana. Voluntez enirar olu por trovar gratuita edituri: Adavane!, Kuriero Internaciona; Radio-Idia Internaciona; pdf-libri, Ido-kursi, dictionarii, gramatiki...

Kartuno

Texto insertita da Fernando Tejón.

Kontenajo di la numero 23

Adavane.....	2
Kunlaborez.....	2
Ret-pagino di la Ido-Societo Hispana.....	2
Publikaji.....	2
Kartuno.....	2
Vorto da la editero.....	4
Reklamo: Kuriero Internaciona.....	4
Centyara linguo internaciona Ido.....	5
L'ordino di la naturo.....	7
Qua bezonas unionita linguo?.....	9
Sistemo nombrala kun bazo duadek.....	10
Adio, Baijio, adio!.....	14
La "autogiro".....	17
Nulu dormez (Nessun dorma).....	27
Vu ne obliviez me.....	28
Unsilaba linguo.....	39
Kristana Santi.....	40
Klasika mondo.....	48
Ludeyo (Sudoku).....	49
Averto lektenda pri la auro-ro-yuri.....	50
Adio!.....	50

Vorto da la editero

Ye la 26ma di julio Editerio Krayono dissendis gratuite per e-posto la nova verko da nia Arjentiniana Eduardo A. Rodi, e samatempe publikigesis olu en la ret-pagino di Publikaji:

<http://es.geocities.com/krayono/idolibri.html>

Ta originala verko, "Narkotanti", redaktesis tote en Ido, ne esas tradukuro de altra linguo e pluse olu esas tre interesanta. Meaopiniono ta verko ne havas amatora autoro ma profesionala. Do "Narkotanti" esas tre valoroza por la Idisti, nova verki esas nova sango, nova forco por nia kara interlinguo, ed esas *vox populi* ke Ido bezonas nova forci, nova sango por plenigar lua preske vakua veini. Ma nova sango povas rivivigar maladi, nulakaze kadavri. La Idisti esas tre poke reaktema, e lo tote ne kurajigas ti qui laboras por nia kara interlinguo. Pos la publikigo di "Narkotanti" me esperis lektar amaso de mesaji en la publika forumi, mesaji da deki de Idisti por gratitudar la laboro da Rodi, por agnoskar publike la valoroza laboro di ta yuna autoro. Maxim regretinde me ne trovis ulaloke ta amaso de mesaji. Forsan ta mesaji esas en la privata postobuxo di Rodi e me savas nulo pri to, forsan...

Irgakaze itere me rekomendas a la Idistaro la lekto de ta lektinda verko, e se lo esas posibla, agnoskar ulamaniere lua laboro.

Aden poto kontenanta blua trezoro liquida komencis falar flava lakrimi de ploranta nubi. La indolenta proprietanto di la trezoro ne protektis lua valoroza posedajo. Pasis la tempo, e kande lu fine reaktis e volis parkovrar la poto, to quon lu havis en olu ne plus esis blua trezoro ma senvalora verdajo.

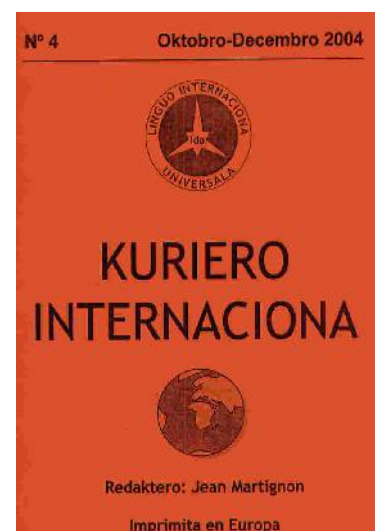
Forsan interesanta: Omna nova artikli di ta numero di Adavane! mekanografesis da me kun klavaro Dvorak. Adio QWERTY!

Fernando Tejón.

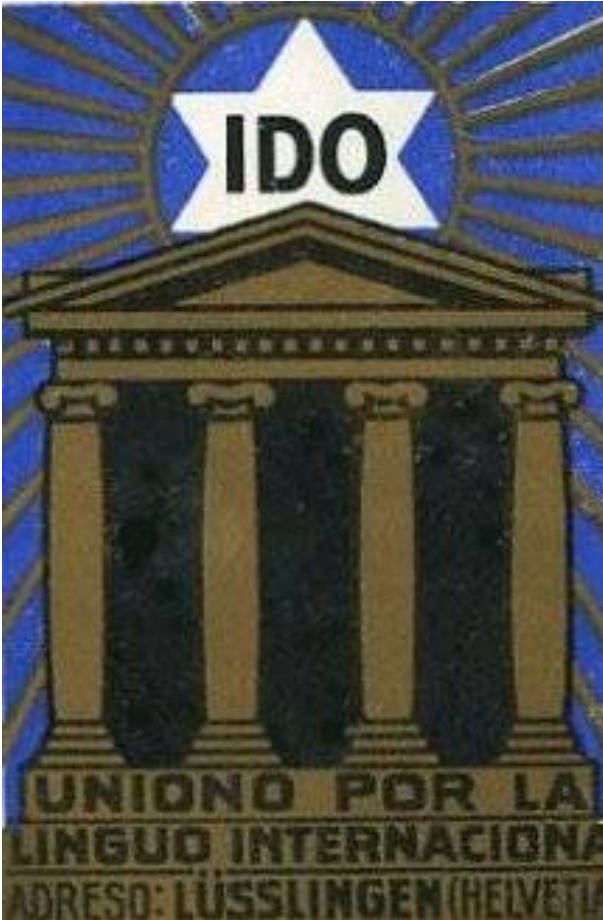
Reklamo

Por lektar interesiva artikli en bela stilo Idala voluntez abonar la revuo da nia samideano Franca Jean Martignon: "KURIERO INTERNACIONA", olqua publikigesas ye singla trimestro. La chipa yarala abono esas 10 €.

Internet-adreso: martignon.jean@wanadoo.fr
 Postala adreso: Jean Martignon,
 12 rue Maurice Utrillo,
 F-91600 Savigny sur Orge,
 France – Francia.

Centyara linguo internaciona Ido

L'amiki di Ido festas la centesma nasko-aniversario di Ido, quankam olua adversi ja ante yardeki anuncis la balda morto di Ido e di la movimento idista. En Germania on dicas: «De qua on anuncas balda morto vivos plu longe». Ho, qua motivigas la Idisti festar la centesma aniversario dil kreado di la linguo internaciona Ido?

La maxim importanta motivo por festar la centyara existo di Ido esas la duranta existo di Ido. Ido vivas ed esas difuzata mondvaste. Tamen pos cent yari di olua existo la movimento idista esas febla. Quankam existas aktiva idisti en relative multa landi, en preske omna ca landi existas nur tre poka Ido uzanta e propaganta homi. Li vivas tre dispersite ed esas grandaparte konektita kun altra samideani per interreto. Preske ne plus existas grupi idista en urbi e nur kelka nacionala societi. En la yardeki pos la kreado di Ido existis grupi e nacionala societi en multa urbi e diversa landi. Ne nur la du mondo-militi, la fashismo en Germania e la Stalinismo impedis la prosperanta developado dil Ido-linguo ed Ido-movimento. Ja depos l'aparo di Occidental / Interlingue multa Idisti mem autori di lerno-libri e vortari, livis la movimento e transiris a ta e plu tarde ad altra naturalista sistemi interlinguala, ante omno anke ad Interlingua pos la duesma mondomilito.

Ido kreesis kom reformita Esperanto, ma inter la Idisti, exemple anke inter Couturat e Wilhelm Ostwald, existis diferanta opiniononi pri la ampleso dil reformi. Sempre existis inter la Idisti personi qui demandis plusa reformi. Sendube omna to febligis nia movimento. Fakte ni mustas konfesar, ke la esperi dil kreeri di Ido e dil pioniri di pasinta yardeki ne plenigesis. Tamen Ido vivas per sua parolanti ed esas ofro por la homaro por apta interkomunikilo internaciona.

Ni konsiderez, quo esas necesa a ni por plu sucesoze difuzar Ido en la mondo. Me opinionas, ke lo sequanta esas necesa a ni:

Omna konvinkita Idisto esez Ido-propagero. Co esas simpla, ma necesa demando. Me savas, ke esas tre desfacila ganar nova adheranti e kunlukteri por nia linguo e movimento. Tamen nur tale ni esos sucesoza. Semblas a me, ke nur mikra parto dil Ido-uzanti agas por ganar nova parolanti o propageri. Komprenende omnu povas uzar Ido por sua skopi, e por kelka Idani la linguo forsan nur esas ula amuzilo. Onu ne povas kritikar lo, ma qua volas ke Ido prosperez e plu e plu multa homi parolez la linguo, agez por ganar nova parolanti e propageri. La valoro di nia linguo kreskos ne-imagineble, se ne nur centi, ma mili de homi parolos ol. Anke la estimo di nia movimento ed olua influo kreskos kun olua kreskado. Granda movimento esas plu atraktiva ed influoza.

Quo anke esas necesa a ni, esas *sociala vivo*. Pro ke nia movimento konsistas grandaparte ek dispersite vivanta individui, qui esas en kontakto preske nur per la interreto, vera sociala vivo ne esas posibla. Mankas a ni grupi e societi, en qui povas developar su sociala vivo, ke la Idisti vere direte renkontras ed agas komune por Ido o per Ido por irga komuna skopi. En nia Ido-grupo en Berlin exemple existas sociala vivo. Li renkontras reguloze omna semane, okupas su pri Ido o preparas la Ido-revuetto IDO-SALUTO ed inter li kreskis amikeso e do vere sociala relati. En la esperantista movimento tala sociala vivo existas, e co esas la kauzo ke Esperanto malgre sua linguala neperfektaji til nun esas la maxim granda e maxim difuzata interlinguo. La homi expektas ula praktikala utileso de linguo internaciona ed Ido mustas ofrar a li tala praktikala utileso o li balde itere cesos okupar su pri Ido.

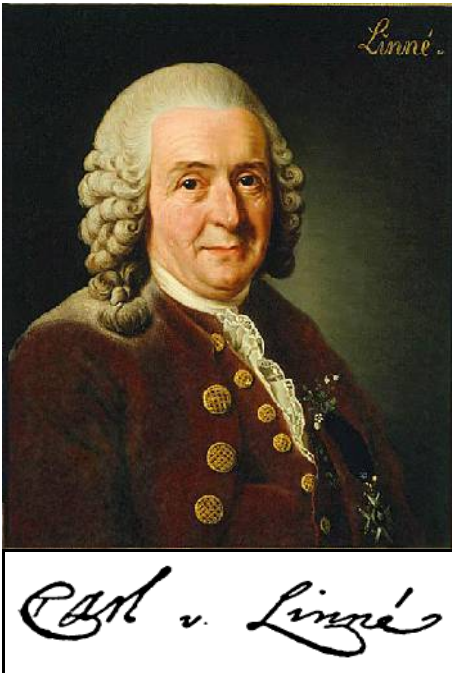
Jus dum olua centesma vivo-yaro la ULI, la mondorganizuro dil Idisti, esas en grava krizo, pro ke la elektita prezidanto e la sekretario ne esis kapabla o volunta (la sekretario) asumir lia ofici. Ma en certa senco co esas la rezultajo dil agado di un Idisto kontre la lora prezidanto ante quar yari. Til lore ni certe ne esis tre sucesoza, ma la ULI funcionis. Depos on sucesis impedir la rielekto dil lora prezidanto, la ULI cesis funcionar. Nulo esas plu nociva ante omno por min granda movimento kam neamikala o mem enemikala kontroversi inter l'adheranti di mikra movimento, ma regretinde co esis e forsan ankore esas nociva realeso en nia movimento. Tamen mustas esar posibla eskartar tala impedigili.

Forsan ca artiklo, konsakrita a la centesma yaro dil existo di Ido, ne esas tre optimista, tamen me skribis kritikale pri la realeso di nia movimento, ma me opinionas ke nejustifikita optimismo ne esas utila. Nur per kritikala analizo ti pozas evitar futura erori e povos esar plu sucesoza en nia agado por la difuzado di nia linguo. Do adavane! Ido por omni!

Günter Anton.

L'ordino di la naturo

300 yari ante nun naskis la Sueda botanikisto Carl von Linné

Dum la historio eventis ne poka esforcis nomizar ciencias la planti ed animali di ca mondo. Tamen la nomi similesis ofte deskripturo di la koncernanta speco e pro to esis longa ed abundanta. La Reda Ribo exemple nomizesis segun la propozo di la Suisa botanikisto Caspar Bauhin (1560-1624) kom "Grossularia, multiplici acino, seu non spinosa hortensis rubra, seu Ribes officinarium". E do kom planto, qua posedas multa grapi, esas reda e sendorna, habitas la gardeno ed esas importanta por aplikadi medicinala.

Esis la Sueda natur-exploristo Carl von Linné, qua dum la mezo di la 18esma yarcento unesma-foye separis konseque la speco-nomizo de la speco-deskripto. Dicitte plu exakte: Il donis a singla speco Latina nomo kunjuntita ek du vorti (binara nomenklatur). L'unesma vorto, substantivo, karakterizas la genero, la duesma, adjektivo, la speco. De lore la Reda Ribo nomesas koncize "Ribes rubrum", en to "Ribes" stacas por la genero di la ribo, kontre to "rubrum" indikas, ke koncernesas la Reda Ribo. Kontre to la Nigra Ribo esas karakterizita kom "Ribes nigrum". Quale on devas adjuntar, Linné ne inventis la binara nomenklatura, ma kom unesma il principigis ol ed uzis ol por cirkum 13000 plant- ed animal-speci, qui esis olim konocata. Per to il furnisis importanta kontributo por l'establisado di la cienco pri lo vivanta, qua plu tarde nomizesis biologio – tale judikas la Berlina biologio-historiistino Ilse Jahn: "Omnia moderna regul-verki por nomenklatur en la biologio-cienci esas derivita de la principi da Linné."

Ye la 23esma di mayo 1707 Carl von Linné naskis kom filiulo di pastoro en la Sueda urbeto Rashult. Pos la frequentado di la gimnazio ye l'universitato Lund il komencis medicin-studiado, qua pos du semestri il durigis ye la plu granda universitato Uppsala. Ulte to ta universitato posedis botanikala gardeno. Nam la studiado di la plantaro esis lua granda favorata ideo. Pro to il plunjis aden la skriburi da la Franca botanikisto Sébastien Vaillant pri la flor-organi di la planti e lia funkcio kom maskula e femina strukturi sexuala. 1730 il skribis pri ta temo anke sua unesma mikra trakturo, qua portas la bela titulo "Präludia sponsolarium plantarum", do okupas su pri la "mariajo di la planti".

Pos kin-monata vojajo a Laplando, dum qua il des-kovris plu kam 100 nova planti, de 1735 til 1738 Linné restis en Nederlando. Hike

il promociis anke per laboruro pri la kauzo de intermitanta febro. Poste il establis su kom mediko en Stockholm e dum ta agado kreskis en lu la tatempe astonigiva konjekto, ke morbi quale variolo, morbilo, desenterio o pesto povus genitesar da maxim mikra mikrobi. 1741 Linné iris al universitato Uppsala ed ibe docis unesme medicinu praktikala e pos to botaniko. Malgre du apoplexii il restis aktive til sua evo de 70 yari. Poste il retretis de la vivo universitala e mortis ye la 10esma di januaro 1778 en Uppsala.

Cetere ilua heredajon aquiris la Linnean Society en London, qua ye l'unesma di julio 1858 exekutis sesiono historiala. Dum ke la sekretario di la societo par-lektis du memorandi, un da Alfred Russel Wallace ed altra da Charles Darwin, en qua ilta unesma-foye prezentis a la publiko sua koncepto fundamentalala de origino di speci. Tamen segun Linné omna planti ed animali kom kreuri di deo esis ne-variebla: „Ni povas kontar nur tante multa speci kam existis ye la komenco.“ Erste ye la fino di sua vivo l'exploristo sentis komencanta dubo che su relate la konstanteso di la speci e ne plus il volis eceptar, ke influi de extere povas efektigar deviaci de la normo-tipo.

Ja en l'unesma edituro di sua „Systema naturae“ (1735) Linné pozis omna olim konocata speci aden ordino hierarkiala. Ye la pinto il pozis tote generale la minerali, planti ed animali, „l'imperii“ di la naturo, quin il itere klasifikis a klasi, ordino, generi e speci. Plu tarde ta sistemo plu-bonigesis. Exemple inter imperio e klaso on trovas la gento, inter ordino e genero la familio. Segun ta klasifikuro la leono apartenas a l'imperio de animali, a la klaso di la mamiferi, al ordino di la raptema animali, a la familio di la kati ed a la genero di la grand-kati. Inkluzinte anke la homo aden sua sistemo e koordinante lu kom „Homo sapiens“ a la primati, Linné klarigis a sua terorigita sam-tempani (e lo advere plu kam 100 yari ante Darwin!), ke la „krono di la kreuro“ fine esas konsiderinda kom zoologia objekto.

Koncerne la fundamentalala strukturo l'ordino-sistemo di la speci developata da Linné esas pruvita til hodie. Tamen tempope korektiguri esas necesa, quale la sequanta exemplo montras. Tradicionala glacio-urso (Ursus maritimus) e brun-urso (Ursus arctos) esas koordinita a diferanta speci. Tamen 2002 de gen-analizo rezultis, ke kelka brun-ursi kun glacio-ursi esas plu proxime parenta kam simila a li. Ulte to US esploristi recente povis informar, ke glacio- e brun-urso kopulacas ne nur en zoologia gardeno, ma anke kelka-foye en la dezerto e genitas fekunda decendanti. Ti esas bona argumento pri lo, ke la naturo esas multe plu kompleksa kam la sistemo da Linné.

Ek „Neues Deutschland“ da Martin Koch

Tradukuro da G. Schlemminger

Qua bezonas unionita linguo?

Onu ne bezonas unionita linguo, se lu povas vivar en sate mikra ambianco. Esas nur giganta ekonomio' ta qua demandas l'unionita linguo ultre metral sistemo quala metri, grami, litri, Celsiusa gradi edc., e kalendario edc.

Afrika ne meritas unionita linguo, pro ke lua ekonomio esas tro ne'matura por havar e mantenar un. Recente India sucesabas realigar granda ekonomio ne per sua propra linguo ma per l'Angla. Chinia nun pretendas atingar sat granda ekonomio per sua unionita China linguo. Tamen lia ekonomio ad'vere esas frajila, pro ke tre multa Chini falias par'lernar la unionita China.

USA juas la maxim granda ekonomio sur la mondo per sua chamionatra linguo l'Angla. Japonia juas la duesme granda ekonomio kam ta di Anglia, Francia e Germania kombinita' per sua feroça Japona linguo, pro ke la omna membri di Japonia parlernabas la linguo. Fakte til nun me ne renkontrabas Japonio qua ne komprenas l'unionita Japona, irge quale lu parolas sua "dialekto". Japonio ne bezonas l'Angla, se lu deziras ganar granda richeso en Japonia. Co esas ke mem ne'Japona Japoniani quala Chini, Korei* edc. povas divenar richi se li par'lernabas la Japona por trovar komercial afero apta por si.

Tragedio esas ke Europa til nun ne sucesabas selektar sua unionita linguo por pluse grandigar sua ekonomio, konkurencante kun forta Japonia ed USA. L'EU ne afordas* expektar plu komfortoza ekonomio sen sua unionita linguo apta e facila por singla membri di Europa. Do anke me kredas ke Ido devas esar la linguo nur por Europa. Qui altra bezonas Ido por esar plu felica?

Artiklo da Bebson Y. Takata

Sistemo nombrala kun bazo duadek

1-Pro quo ta artikleto?

En la numero 22 di Adavane me skribis pri la sistemo nombrala uzita da le Maya:

Altra sistemi uzita havis bazo plu granda kam 10, exemple le Maya uzis sistemo kun bazo 20. La adiciono e sustraciono de nombri en ta bazo ne esas tro desfacila, ma por multipliar nombri od obtenar lia quociento onu devis memorigar tro granda multipliko-tabelo. Irgakaze kun ta sistemo e danke la helpo di la abako Nepohualtzintzin le Maya povis facar desfacila kalkuli precipue pri astronomio e kalendario.

Me havas che me adiciono- e multipliko-tabeli por nombri en la bazo 20 quin me facis ye multa tempo ante nun kun la helpo di mea ecelanta kalkulilo, nun mortinta, HP48g+. Desfortunoze me trovis nula ek ta tabeli en interreto, do irga interesato a la sistemo nombrala kun bazo 20 od a la abako qua uzas nombri en ta bazo, la Maya abako nepohualtzintzin, devus ipse facar ta tabeli. Do me decidis publikigar ta tabeli en ta artiklo, e pluse informo pri la abako Maya ma ne detaloza. Tote ne ta artiklo intencas esar lerno-libro pri ta abako pro ke me ja publikigis detaloza lerno-libro en la Hispana pri la Japona abako, la sorobano, qua uzas nombri en la bazo 10 (plura personi deskargas olu gratuite de interreto singladie) ed anke me publikigis en la antea numero di Adavane! mi-detaloza artiklo en Ido pri quale uzar abako en la sistemo nombrala kun bazo 12 (ta artiklo esas nun sendependa dokumento anke deskargebla gratuite de mea ret-pagino pri abaki, kompreneble la dokumento duras esar nur en Ido). Ti qui ja savas uzar la abako sorobano en la bazo dek anke povas facar irga operaco matematikala en irgaltra bazo kun la helpo de la tabeli di adiciono e multipliko di la bazo uzata.

2-La sistemo nombrala di le Maya

0	1	2	3	4
	•	••	•••	••••
5	6	7	8	9
	•	••	•••	••••
10	11	12	13	14
	•	••	•••	••••
15	16	17	18	19
	•	••	•••	••••

En la centro e la sudo di Amerika onu uzis sistemo nombrala kun bazo duadek. En ta sistemo la simboli por la uncifra nombri esas kustumale 0, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, A, B, C, D, E, F, G, H, I e J. Kompreneble le Maya uzis diferanta simboli ma tote reguloza do tre facile komprenebla, ta simboli esis kombinuro de punti e lineosegmenti horizontala. Singla punto havas valoro un, e singla lineo havas valoro kin. Esas

remarkinda la fakto ke le Maya uzis specala simbolo por la zero, ta simbolo esis konkoko.

Se la nombro esis plurcifra, la cifri skribesis vertikale. Exemple, ye la sinistra desegnuro videblesas la nombro 6HF (6.17.15) di qua valoro en la bazo dek esas:

$$6 * 20^2 + 17 * 20^1 + 15 * 20^0 =$$

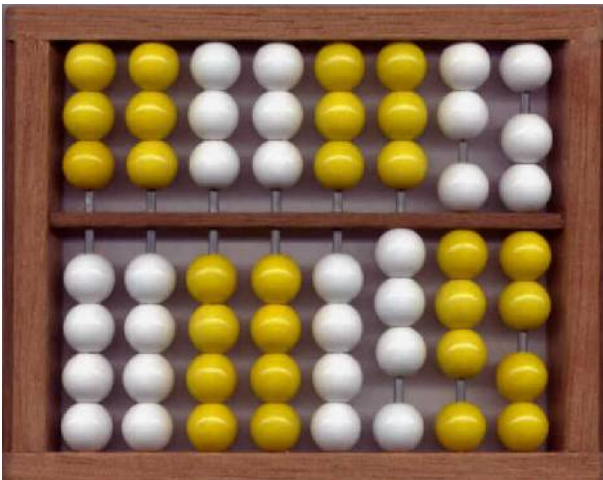
$$6 * 400 + 17 * 20 + 15 * 1 = 2400 + 340 + 15 = 2755$$

3-La nombri ye ta bazo

Libera nomizo da me:

La nombri en bazo dek		La nombri en bazo vintala	
Simbolo	Nomo	Simbolo	Nomo
0	zero	0	zero
1	un	1	un
2	du	2	du
3	tri	3	tri
4	quar	4	quar
5	kin	5	kin
6	sis	6	sis
7	sep	7	sep
8	ok	8	ok
9	non	9	non
10	dek	A	dek
11	dek e un	B	ons
12	dek e du	C	dos
13	dek e tri	D	hir
14	dek e quar	E	lau
15	dek e kin	F	kes
16	dek e sis	G	ses
17	dek e sep	H	zap
18	dek e ok	I	zor
19	dek e non	J	der
20	duadek	10	vint
400	quaracent	100	tun
8000	okamil	1000	katun
160000	cent e sisadekamil	10000	baktun

4-La abako Nepohualtzintzin

*Abako Nepohualtzintzin.
Videblesas la nombro 38C.*

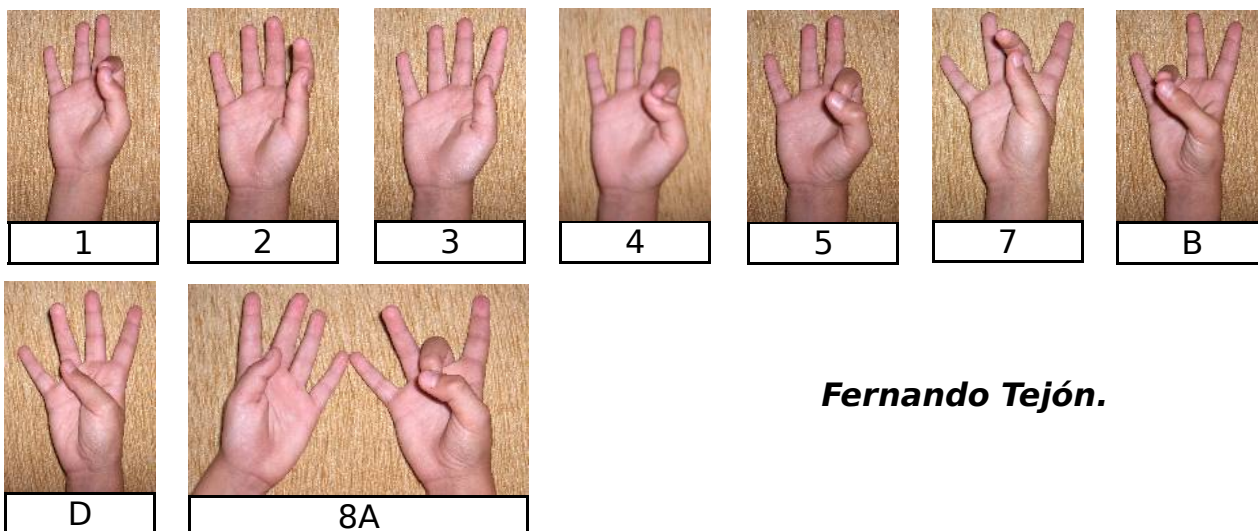
Le Maya uzis abako por la operaci matematikala. Maxim probable ta abako, nomizita Nepohualtzintzin, uzesis da la sacerdoti por kalkuli astronomiala e pri kalendario ma supozeble anke da komercisti. Ne konservesas dokumenti da le Maya pri tabeli por la operaci matematikala, ma adminime li devis uzar la adiciono-tabelo. Kun la helpo di ta tabelo e di la multipliko-tabelo esas posibla la operaci: adiciono, sustraciono, multipliko, potenco, divido, dua-radiko, e c.

Adiciono-tabelo																				
+	1	2	3	4	5	6	7	8	9	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	10
1	2	3	4	5	6	7	8	9	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	10	11
2	3	4	5	6	7	8	9	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	10	11	12
3	4	5	6	7	8	9	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	10	11	12	13
4	5	6	7	8	9	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	10	11	12	13	14
5	6	7	8	9	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	10	11	12	13	14	15
6	7	8	9	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	10	11	12	13	14	15	16
7	8	9	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	10	11	12	13	14	15	16	17
8	9	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	10	11	12	13	14	15	16	17	18
9	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19
A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	1A
B	C	D	E	F	G	H	I	J	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	1A	1B
C	D	E	F	G	H	I	J	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	1A	1B	1C
D	E	F	G	H	I	J	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	1A	1B	1C	1D
E	F	G	H	I	J	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	1A	1B	1C	1D	1E
F	G	H	I	J	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	1A	1B	1C	1D	1E	1F
G	H	I	J	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	1A	1B	1C	1D	1E	1F	1G
H	I	J	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	1A	1B	1C	1D	1E	1F	1G	1H
I	J	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	1A	1B	1C	1D	1E	1F	1G	1H	1I
J	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	1A	1B	1C	1D	1E	1F	1G	1H	1I	1J
10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	1A	1B	1C	1D	1E	1F	1G	1H	1I	1J	20

Multipliko-tabelo																				
*	1	2	3	4	5	6	7	8	9	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	10
1	1	2	3	4	5	6	7	8	9	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	10
2	2	4	6	8	A	C	E	G	I	10	12	14	16	18	1A	1C	1E	1G	1I	20
3	3	6	9	C	F	I	11	14	17	1A	1D	1G	1J	22	25	28	2B	2E	2H	30
4	4	8	C	I	10	14	18	1C	1G	20	24	28	2C	2G	30	34	38	3C	3G	40
5	5	A	F	10	15	1A	1F	20	25	2A	2F	30	35	3A	3F	40	45	4A	4F	50
6	6	C	I	14	1A	1G	22	28	2E	30	36	3C	3I	44	4A	4G	52	58	5E	60
7	7	E	11	18	1F	22	29	2G	33	3A	3H	44	4B	4I	55	5C	5J	66	6D	70
8	8	G	14	1C	20	28	2G	34	3C	40	48	4G	54	5C	60	68	6G	74	7C	80
9	9	I	17	1G	25	2E	33	3C	41	4A	4J	58	5H	66	6F	74	7D	82	8B	90
A	A	10	1A	20	2A	30	3A	40	4A	50	5A	60	6A	70	7A	80	8A	90	9A	A0
B	B	12	1D	24	2F	3G	3H	48	4J	5A	61	6C	73	7E	85	8G	97	9I	A9	B0
C	C	14	1G	28	30	3C	44	4G	58	60	6C	74	7G	88	90	9C	A4	AG	B8	C0
D	D	16	1J	2C	35	3I	4X	54	5H	6A	73	7G	89	92	9F	A8	B1	BE	C7	D0
E	E	18	22	2G	3A	44	4I	5C	66	70	7E	88	92	9G	AA	B4	BI	CC	D6	E0
F	F	1A	25	30	3F	4A	55	60	6F	7A	85	90	9F	AA	B5	C0	CF	DA	E5	F0
G	G	1C	28	34	40	4G	5C	68	74	80	8G	9C	A8	B4	C0	CG	DC	E8	F4	G0
H	H	1E	2B	38	45	52	5J	6G	7D	8A	97	A4	B1	BI	CF	DC	E9	F6	G3	H0
I	I	1G	2E	3C	4A	58	66	74	82	90	9I	AG	BE	CC	DA	E8	F6	64	H2	I0
J	J	1I	2H	3G	4F	5E	6D	7C	8B	9A	A9	B8	C7	D6	E5	F4	G3	H2	I1	J0
10	10	20	30	40	50	60	70	80	90	A0	B0	C0	D0	E0	F0	G0	H0	I0	J0	100

5-Abako fingrala

Anke esas posibla uzar la du manui kom duvergeta abako Nepohualtzintzin, to esas, en la bazo duadek:

Fernando Tejón.

Adio, Baijio, adio!

La «**baiji**» (Idolinguo: **baijio**, nomo oficiala en la Latina linguo: **Lipotes vexillifer**) esas delfino fluviala qua nur habitis la china fluvio YangTze. Altra nomi por ta dentizita cetaceo esas: **beiji**, **pai-chi**, **delfino de blanka floso**, **delfino di la fluvio YangTze**, mem en Chinia onu nomizas olu **Deino di la YangTze** (長江女神). Desfortunoze ta deino ne esas nemortiva, fakte grupo de sciencisti exploris ye 2006 la fluvio YangTze dum plura semani e trovis nula delfino. La **Deino di la YangTze** esas speco fakte extingita.

Anatomio

Le “baiji” esas delfini fluviala di qua maxima longitudo esas 2.5 metri e pezo cirkum duacent kilogrami. La quar yari evanta delfinuli e la sis yari evanta delfinini esas sexuelle matura. Ye singla duesma yaro naskas delfino qua alaktesas da lua matro dum un yaro. La baijii povas vivar cirkum 24 yari. Malgre ke ta delfini povas natar kun granda rapideso (60 km/h) li preferas natar plu lente, kun rapideso de 10-15 kilometri hore. Dum lenta natado li povas uzar lia povoza “sonaro” por trovar fishi quin kaptesos e devoresos da ta blanka cetaceo fluviala. En la ne-diafana aquo di la YangTze la okuli ne esas tre utila, yen pro quo olti di la baijii esas mikra.

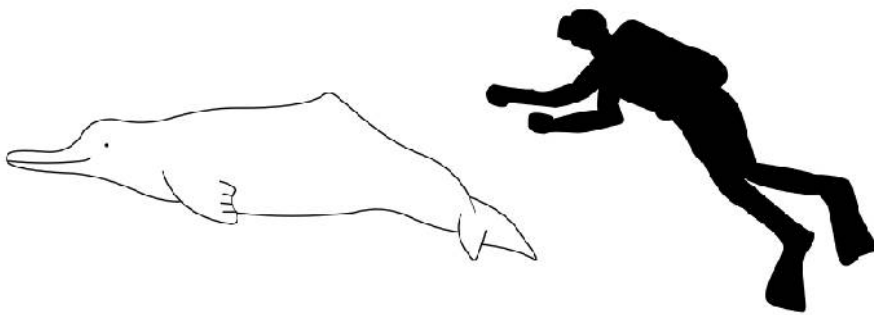

Segun la trovita fosili ta delfini habitis la oceano Pacifiko ma ekmigris olu e habiteskis la fluvio YangTze ye duadek milion yari ante nun. La YangTze esas fluvio tre granda, ma irgakaze ne enorma, do la nombro de delfini nulatempe esis tro granda ma suficanta por la existo de ta speco dum milioni de

yari. Dum la ero Han la nombro de ta cetacei esis adminime kinamil, segun esas lektebla en la libro Erya.

A la extingeso yarope:

- 1979 Chinia oficaligas ke la baijio esas speco qua riskas extingesar.
- 1983 Interdiktesas lua chaso.
- 1986 Duras vivar cirkum triacent delfini.
- 1989 Finesas la konstrukto de la digo Gezhouba.
- 1990 Duras vivar duacent delfini.
- 1994 Konstrukteskas la enorma digo di la Tri Vali.
- 1997 Videblesas nur 23 delfini vivanta, do la nombro totala de delfini vivanta probable ne esas plu granda kam micento.
- 1998 Nur videblesas sep baijii vivanta en la YangTze.
- 2003 La digo di la Tri Vali plenigeskas kun la aquo di la fluvio YangTze.
- 2006 Dum detaloza exploro trovesas nula delfino vivanta, do maxim probable *Lipotes vexillifer* esas speco extingita.

Recente Chinia rikonocis la extingo-risko de la fluvio-delfino. En 1978 la Akademio China pri Cienco fondis la Inquesteyo pri la Fluviala Delfino, dependanta de la Instituto Wuhan pri Hidrobiologio. Irgakaze la laboro

Kompariva grandeso inter baijio e homo

da ta Instituto nulatempe esis intensa nek efikiva. La unesma organizuro qua protekteskis la baijio esis la Fonduro "Delfino Baijio", di Wuhan. Ta organizuro naskis en 1996, e kolektis cirkum 100000 dolar qui uzesis por konservar celuli "in vitro" di la delfino di la YangTze e por sustenar la delfineyo di Shishou olqua regretinde inundesis en 1998. Douglas Adams e Mark Carwardine fotografis e video-registragis baijii por la BBC. Lia registraguri spektigesis televizionale kun la titulo "Lastafoye videbla" (Last Chance to See). Libro samtitulizita publikigesis en 1990, en ta libro esis fotografuri di delfinulo kaptita, nomizita Qi Qi, qua vivis en la delfineyo di la Instituto de Hidrobiologio di Wuhan de 1980 til la 14ma di julio 2002. Ta delfino deskovresis da peskisto en la lako Dongting, ed olu esis la unika delfino habitanta la delfineyo. Altra baijio kaptita en 1996 mortis en 1997 en la Rezerveyo Mi-naturala di Shishou Tian-e-Zhou. Delfinino trovesis en la insulo Chongming, proxim Shangai en 1998, ma dum lua

kaptiveso, duranta un monato, ta baijio refuzis omna nutrivi e fine mortis pro hungro.

La baijio observesis lastafoye ye septembro 2004. Ye la 4ma di decembro 2006 la novaji-agenterio Xinhua dissavigis ke dum detaloza serchado durinta sis semani da grupo de triadek sciencisti, mem kun sono-detektili submersebla, nula baijio trovesis en la fluvio Yang-Tze. Certe ankore povas existar ula baijii vivanta qui ne observesis da la sciencisti, ma mem le maxim optimista opinionas ke la nombro de delfini vivanta ne esus irgakaze suficanta por evitar la extingo. La delfino fluviala di la YangTze, la deino di la fluvio, la baijio, deklaresis oficale "speco extingita".

Pro quo extingesis?

Ne esas unika ma plura kauzi qui extingis ta anciena speco. Sendube la nelegala chaso, qua sempre existis, esas kulpanta, ma anke la pesko ecesanta, la dogi, la kontaminita aquo di la fluvio e la shoki kontre motorizita navi.

La sciencisti intencis kaptar la vivanta baijii e transpozar oli en proxima lako por salvar ta cetaceo, ma ta intenco arivis kun tardeso, desfortunoze ne plus existas vivanta beijii, la deino di la fluvio YangTze nur existas en la memoro.

Bapto e funero

Maxim regretinde ta artiklo esas samatempe bapto e funero por la delfino di la fluvio YangTze. Bapto pro ke me propozas "baijio" kom nomo en Ido por ta extingita cetaceo, ma anke funero pro ke la *Lipotes vexillifer* ne plus existas inter la vivanta animala. Adminime onu povas gliptar sur la lapido di lua tombo lua nomo en la linguo internaciona.

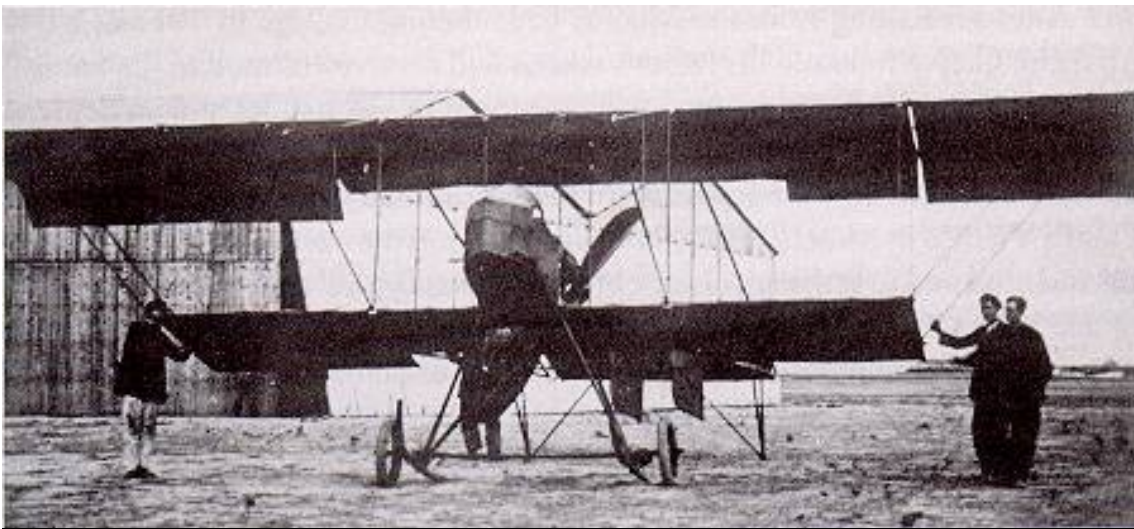
Artiklo da Fernando Tejón.

La "autogiro"

Historio

Juan De la Cierva Codorniu, naskis en la Hispana urbo Murcia ye la 21ma di septembro 1885. Ye decembro 1904 lua patro, Juan De la Cierva Peñafiel, nominesis Ministro de Instrukto Publika, do la familio De la Cierva devis habitar la chef-urbo Madrid.

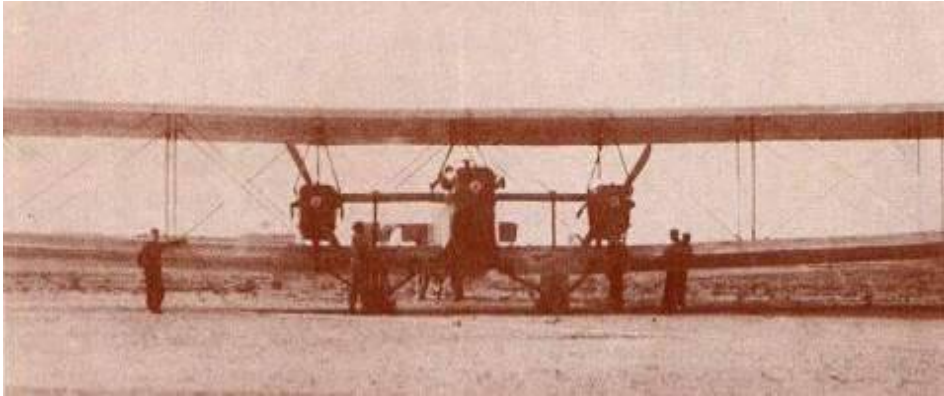
Ye 1910 flugis unesmafoye aeroplano en Hispania. Olu esis aeroplano Blériot quan la Franca piloto Julien Mamet flugigis sur Madrid e Barcelona. Juan De la Cierva (patro) e lua filii Juan e Ricardo spektis ta "fluganta mashino" en Madrid. De ta instanto la yuna Juan nur havis en lua mento revi pri flugiva mashini plu pezosa kam la uceli, inter li du amiki di De la Cierva, José Barcala e José Diaz. Ta tri amiki kreis la grupo B.C.D. (la inicala literi di lia familionomi). Unesme li konstruktis kometi e senmotora aeroplani, ma balde li konstruktis motorizita aeronavi danke la helpo pekuniala de lia genitori. En 1911 ta grupo konstruktis biplano quan li nomizis "reda kankro" pro ke rede indutesis. La probista piloto esis la Franca, ma habitanta Madrid, Jean Maurais. La "reda kankro" flugis sucesoze. En 1923 la grupo konstruktis nova aeroplano qua kontree ne esis suceso. Fine la grupo dissolvesis.

La "reda kankro".

De la Cierva studiis en la universitato la kariero de injeniero de voyi, kanali e portui. Por obtenar la titulo di injeniero lu devis, pos la fino di la lasta kurso, krear projekto relatanta lua kariero. Ta projekto esis la desegno de trimotora biplano. Ma ta projekto ne esis nur teoriajo, De la Cierva konstruktis la aeronavo por vinkar konkurenco kunvokita da la Milito-Ministerio qua bezonis komprar aeroplani bombardista. La trimotora aeroplano esis pronta por flugo-probo en 1919. La probista piloto, la kapitano Ríos, flugigis la biplano danke la tri potenta motori Hispano

Suiza, ma neepektite la aeronavo krulis. Fortunoze la vunduri di la pilotisto ne esis grava, ma la aeroplano tote destruktosis.

Trimotora biplano da De la Cierva.

La aeroplani flugas pro ke dum flugo la aero pasas plu rapide sur la alo kam sub olu pro olua desegno. Ta diferanta rapideso kreas, segun la equaciono da Bernoulli, susteno-forco. Se la rapideso di la aeroplano relate la aero esas sat granda lore la susteno-forco esas tam o plu granda kam la pezo, do la aeroplano sustenas su, altrakaze la pezo esas plu granda kam la susteno-forco e neeviteble la aeronavo falas a la sulo. Omna aeroplano havas, segun lua desegno, limitanta rapideso, se ulakauze dum flugo la rapideso di aeroplano esas min granda kam olta limitanta la dizastroza fino ne esas desproxima. La krulo di la trimotora aeronavo da De la Cierva eventis pro ke defekto di la aeroplano od eroro da la piloto igis la rapideso esar tro mikra, nesuficanta por vinkar la gravito-forco.

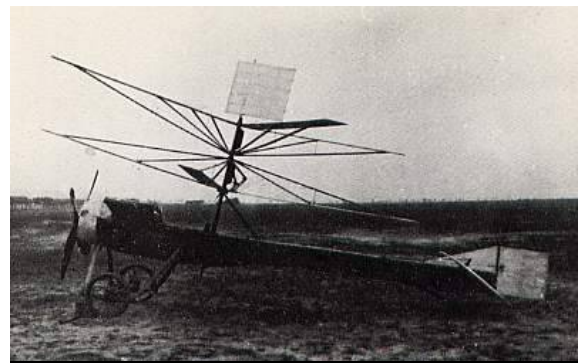
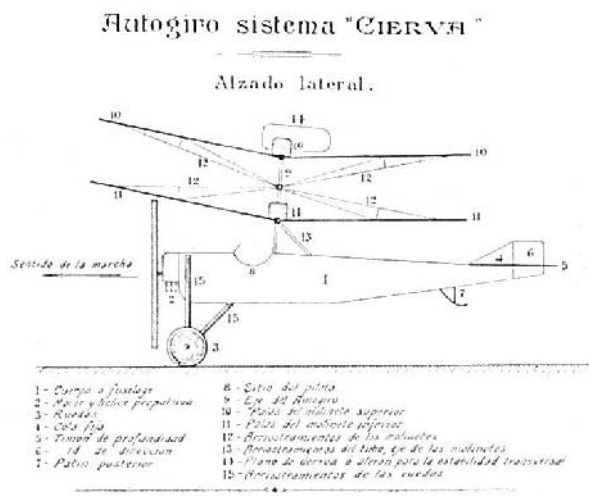

De la Cierva kun probo-modelo di autogiro.

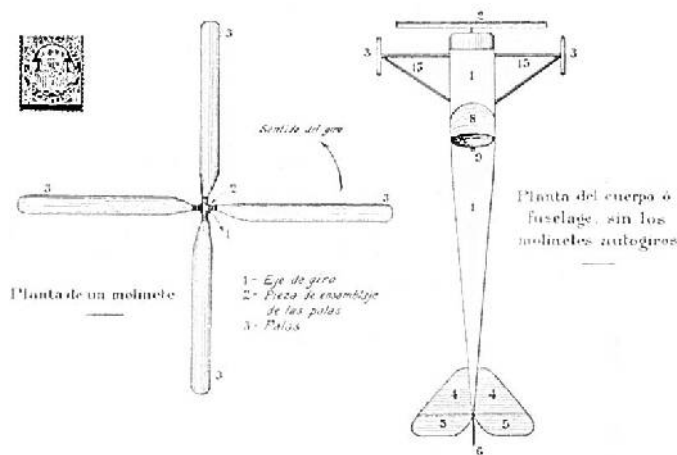
Ma ta nesuceso tote ne deskurajigis De la Cierva qua komencis la serchado de solvuro qua povus mikrigar o desaparigar la limito-rapideso di la aeroplani existanta. La solvuro venis de ludilo rotorizita (rotoro esas alaro rotaciva) e de alizita semini di ula arbori, qui falas lente pro la su-rotacado di la rotoro o di la ali. Ta su-rotacado kreas susteno-forco min granda kam la pezo ma suficanta por lentigar la falo-rapideso. De la Cierva imaginis rotoro avancanta kontre la vento. La aero pasanta tra la rotoro rotacigus olu e kreus susteno-forco kapabla vinkar la pezo di aeronavo unionita a la axo di la rotoro. Pluse se la motoro di la aeronavo paneas la su-rotacado di la rotoro evitus violenta shoko de la aeronavo kontre la sulo, same kam alizita semino la aeronavo decensus lente a la sulo, sendanjere. Altra avantajo di la rotori su-rotacanta esas ke oli

ne kreas momento. La helikopteri, tre primitiva tatempe, havas rotoro qua rotacigesas da motoro. Ta rotoro kreas samatempe susteno-forco e forco avanciganta por la aeronavo, ma anke momento qua rotacigus la aeronavo ye la kontrea sinso kam la rotaco-sinso di la rotoro, yen pro quo la helikopteri oblige havas ye lua kaudo rotoron mikra qua kreas momento qua nuligas la momento da la rotoro.

Ma altra problemo di la rotori esas ke dum rotacado la ali qui avancas e ti qui retroiras kreas diferanta susteno-forco, do kreasas momento laterala. Ye la surtera kurado ante la flugesko esas posibla disequilibrio e shoko de la ali kontre la sulo. Quale solvar ta problemo? De la Cierva supozis ke la solvuro esus uzar ne un ma du rotori kontre-rotacanta, tale la momento laterala kreita da singla rotoro nuligus olta di la altra rotoro.

La autogiro C-1.

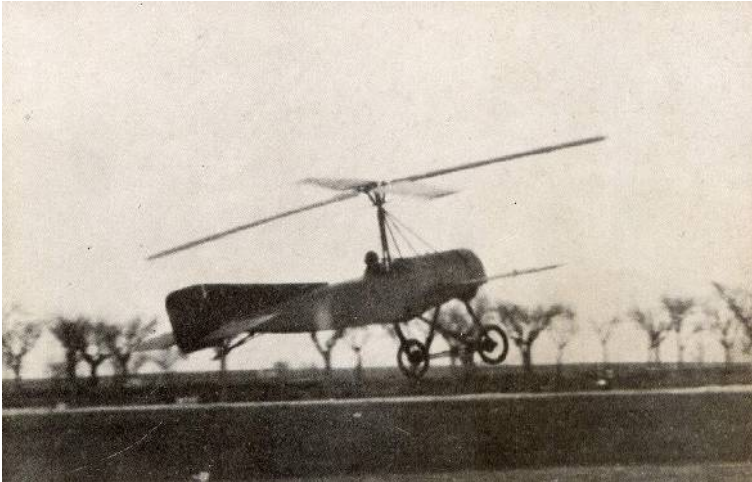

Desegnuri originala di la autogiro C-1.

La unesma aeronavo kun alaro ne fixa ma su-rotativa naskis. De la Cierva nomizis ta aeronavi kun la kompozita vorto en la Hispana "autogiro". La vortopa tradukuro esus "su-rotaco" od "autorotaco", ma me preferas uzar la propra nomo "autogiro" di qua pronunco esas preske sama kam "au-to-HI-ro". (atenco: en Ido la verbi rotacar e jirar ne esas samsignifikanta).

La unesma autogiro esis la du-rotora C-1, ma ne sucesis flugeskar pro ke la du rotori ne su-rotacis kun la sama rapideso, do la momento laterala renversis la autogiro ante la flugesko. De la Cierva probis du plusa autogiri, la C-2 e la C-3, ma anke sensucese, malgre pluboniguri la momento laterala duris existir e renversar la autogiro ante la flugesko.

De la Cierva questionis su pro quo la mikra modeli flugis ma kontree la reala autogiri ne esis stabila? Pro quo en la modeli la momento laterala desaparitis ma ne en la autogiri reala?

La autogiro C-4 flugas unesmafoye.

kam 90° por la ali avancanta e min granda kam 90° por la ali retroiranta. De la Cierva artikizis kun axo horizontala la unio de singla alo kun la centro de la rotor. Ye la 10ma de januaro 1923 flugeskis unesmafoye aeronavo kun rotor su-rotacanta kun ali artikizita, la C-4; olua piloto esis Alejandro Gómez Spencer. Omna aeronavi kun rotor, autogiro e helikoptero, flugas danke ta artikilo, inventuro de De la Cierva.

La autogiro C-6 (bis).

Fluganta C-6 (bis).

Pos ta sukceso, De la Cierva konstruktis un plusa autogiro, la C-5. Balde la militistoj atraktesis da la nova aeronavo e sustenis pekunia la konstrukto e plubonigo de nova autogiro. En la atelieroj de Militistala Aviaco en Cuatro Vientos (proksima Madrid) konstruktis nova autogiro, la C-6, kun kvar-ala rotor e kun la korpo de la aeroplano Avro 504K. Ye la 13ma de decembro 1924 ta autogiro, kun la piloto Kapitano Joaquín Loriga, flugis de la aerodromo de Cuatro Vientos ad olta de Getafe, distanta per 11 kilometroj. Balde konstruktis pluboniguro, la C-6bis, kun nova rotor.

Ye la 24ma de junio 1924 ta autogiro prezentis publike, e kun granda sukceso, da Loriga koram la Rejo Alfonso XIII, qua gratulis la piloto e la inventisto. Dum la sequanta jaro ta autogiro flugis en Anglio e Francio kun la sama sukceso.

En 1925 Juan De la Cierva fondis en Londono la firmo "Cierva Autogiro Company Ltd", qua proprietis la patentoj de la autogiro e vendis fabriko-permisojn al privata e publika aeroplano-fabrikistoj de plura landoj, mem onu kreis nova fabrikeriojn.

La autogiro C-8.

En 1926 komencis la konstrukto en Anglia de la autogiro C-6 (kopiuro de la originala ed altra modifikita versioni). Ye flugo di C-6c du ek la quar ali di la rotoro deslignesis, ma mem kun nur du ali la su-rotacado suficante lentigis la neevitebla falo a la sulo, do la piloto ne grave vundesis. Ma interdiktosis plusa flugi de autogiri en Anglia til ke nova rotori evitez la ali-desligno. De la Cierva trovis balde quale evitar la ali-

vibrado qua esis la kauzo de la ali-desligno. Singla alo havis artikulo kun axo horizontala por evitar la momento laterala, ma por evitar la vibrado De la Cierva uzis duesma artikulo ye singla alo, artikulo kun axo vertikala, qua igis la angulo inter la ali ne esar konstanta ma variebla. De la Cierva probis rotoro kun ali duoble artikizita en autogiro C-7 e la suceso esis komplete, la vibrado desaparitis, mem la intenseso di la bruiso da la rotoro multe mikrigeskis. Itere De la Cierva obtenis permiso por uzar la autogiri en Anglia.

En 1928 fabrikeris la autogiri C-8. La C-8 Mark II esis la unesma aeronavo rotorizita qua flugis de Anglia a Francia super la maro. La piloto esis ipsa De la Cierva qua akompanesis da lua amiko la jurnalististo Henri Bouche.

Ye la fino di la yaro 1928 la autogiri sat bone funcionis, ma ankore bezonesis longa kurado sur la sulo ante ke la rapideso de rotacado di la rotoro esus suficante por la flugesko. Unesme onu uzis kablo ma anke la kurado sur la sulo suficis por rotacigar sat rapide la rotori. De la Cierva anke patentis altra

La autogiro C-12 originala.

sistemi kapabla rotacigar la rotori, sistemi direkta per axo qua konektas la motoro e la rotoro ma anke sistemi nedirekta, exemple la "kaudo di skorpiono", qua deviacis la aero venanta de la helico a la rotoro qua tale rotaceskas.

La autogiro C-19 kun "kaudo di skorpiono".

Ye la monato mayo 1929 De la Cierva probis la autogiro C-12 kun kaudo di skorpiono. Ta autogiro, kun la piloto Rambaud, flugis direte de Madrid a Lisboa.

Harold Pitcairn, qua esis piloto di autogiro C-8 Mark IV, kompris la patenti di la autogiri en Usa. Pitcairn modifikis e plubonigis ta aeronavo. Ye 1928

lu kreis la "Pitcairn - Cierva Autogiro Company of America". Pitcairn ne prizis la "kaudo di skorpiono" ma preferis rotacigar la rotoru per axo konektita a la motoro.

Ye 1930 Pitcairn sukcesis aceptigar la Pitcairn-Cierva PCA-2 da la autoritatozi aeronavala. Ta autogiro, kun potenta motoro kun 300 HP, esis kompleta vendo-suceso en Amerika.

De la Cierva duras probar nova autogiri e nova pluboniguri. Ye 1931 lu inventis la rotoru kun axo vertikala tote inklinebla irgadirecione per levero. Kun ta rotoru inklinebla ne plus bezonosis la ali fixa auxiliara e la autogiro facile guvernosis mem kun flugo-rapideso tam mikra kam olta di marchanta persono, rapideso interdiktata por aeronavi kun ali ne-rotaciva. Ta rotoru inklinebla uzosis unesmafoye en autogiro C-19 modifikita, sen la auxiliara ali fixa. La modifikita autogiro nomizosis C-19 Mark V, e konstruktosis e probosis maxim sekrete en Hamble de la 5ma a la 22ma di marto 1932. Pos plu kam cent flugi sucesoza kun ta nova

autogiro De la Cierva retrovenas a Hispania por repozar. Ma la sekreto pri fluganta aeronavo sen ali dissavigosis da la jurnalo "Sunday Express" di London.

La fertileso di la mento di De la Cierva ne havis limito, nemediate lu konstruktiskas nova autogiro, la famoza C-30, en la atelieri di National Flyng Services Ltd en

Bela autogiro Pitcairn-Cierva PCA-2.

Hanworth, kun la sama kincilindra motoro Genet Major I (105 HP.) uzata da la C-19.

La ecelanta autogiro C-30 .

Ye la 27ma di aprilo 1933, la C-30 prizentesis publike. Ipsa De la Cierva esis la piloto. Lu sucesis flugeskar preske vertikale, e pose tervenar tote vertikale, danke la artikizita ali di la rotoru qua esis inklinebla ye irga direciono. Ta autogiro ed anke olua pluboniguri vendesis a plura landi.

Ma quale sucesis De la Cierva flugeskar vertikale? Unesme onu devas savar ke se la plano di la ali di rotoru di autogiro esas paralela a la sulo (angulo zero) lore rotacanta rotoru kreas nula forco vertikala adsupre, ma se existas angulo pozitiva inter la plano di la ali e la sulo lore kreas ta forco kapabla sustenar la aeronavo en la aero ed anke, se esas sat granda, elevar la autogiro. De la Cierva inventis mekanismo kapabla su-chanjar la anguli. Kun la autogiro sur la sulo la motoro per axo konektesas a la rotoru qua rotaceskas danke la energio di la motoro. Onu duras rotacigar la rotoru til rapideso 40% o 50% plu granda kam olta normala dum flugo. Dume la angulo inter ali e sulo esas zero gradi, do existas nula susteno-forco. Subite deskonektesas la axo rotoru-rotaciganta. Nun la rotoru rotacas ne danke la motoro ma danke la inercio, lo igas la mekanismo chanjar la angulo de zero a pozitiva gradi e la kreata forco vertikala igas la aeronavo saltar vertikale. Kande la autogiro ja esas ye suficanta alteso sur la sulo, la autogiro flugas danke la energio di la helico. Dum la flugado la rotoru su-rotacas e kreas la susteno-forco sen la helpo di la motoro.

Autogiro C-30 di la Hispana Republiko .

Juan De la Cierva apud autogiro.

Ye la matino di la 9ma di decembro 1936, densa nebulo parkovris Anglia. De la Cierva eniris aeroplano Douglas DC-2 di la KLM por voyajar de la aeroportuo di Cruydon ad Amsterdam. La aeroplano departis kun tardeso e ye ula sekundi pose krulis kontre la tekto di edifico. Nemediate la aeronavo bruleskis. La pumpisti trovis la kadavro di De la Cierva inter la cindri.

Segun informi la krulo eventis pro nesuficanta rapideso di la aeroplano dum la flugesko, do pro nesuficanta susteno-forco. Lo nulakaze eventus se la aeronavo esus autogiro vice aeroplano. Maxim kruele De la Cierva inventis autogiro kun rotoro qua neposibligis la perdo de la susteno-forco mem dum tre lenta flugado, ma

mortis pro la perdo de ta forco dum tro lenta flugado di aeroplano kun ali fixa.

Avantaj di la autogiri

Stabileso e sekureso. De la Cierva bone savis ke la aeronavi kun ali fixa ne povis flugar se lia rapideso esas min granda kam olta di susteno-perdo. Kompreneble se pro avario la motoro ne plus rotacigas la helico la rapideso di aeronavo diminutas, lo esus katastrofo por aeroplano ma la rotoro di autogiro durus su-rotacar e suficante lentigus la falo a la sulo, do la terveno povus esar kelke violenta ma nulakaze mortigiva.

Plu variebla rapideso. Autogiro povas flugar kun rapideso tam mikra kam olta di marchanta persono. La maxim granda rapideso di

*Autogiro AISA GN.
La moderna autogiri havas preske la sama aspekto kam la helikopteri.*

autogiro esas plu granda kam ta di helikopteri ma min granda kam ta di la aeroplani.

Flugesko e terveno vertikala. La aeroplani bezonas longa chosei en la aeroportui por la flugesko e terveno, ma la aeronavi kun ali rotacanta (rotori), to esas, la autogiri e helikopteri, nur bezonas mikra spaco, mem sur terasi di edifici o sur maronavi ne specala.

Autogiro "ultra-lejera" ELA-07.

Chipeso. La mekanismi di autogiro esas multe plu simpla, do chipa, kam olti di helikoptero. Pluse la autogiro ne uzas lua motoro por sustenar su, do bezonas min multa quanteso de keroseno kam la helikoptero ma plusa kam aeroplano. Irgakaze la keroseno apta por funcionigar la motoro di autogiro ne bezonas esar tam altaqualesa, do chera, kam ta quan uzas la aeroplani e la helikopteri.

Desavantaji di la autogiri

Friciono kontre la aero. Yen pro quo autogiro kustumale bezonas plusa keroseno kam aeronavi kun ali fixa.

Neposibla senmoveso. La autogiri povas flugar tre lente, mem se la piloto esas sat habila e flugas kontre la vento la rapideso povas esar nula o mem negativa, ma kompreneble lo ne esas sempre posibla segun la volo di la piloto. Anke ne la aeroplani povas restar senmova ye la aero. Kontree la helikopteri povas flugar irgadirecione mem haltar la flugado segunvole.

Maxima rapideso ne tro alta. Pro la friciono kontre la aero di la rotor, la aeronavi kun ali rotacanta sempre esas plu lenta kam olti kun ali fixa.

Kad ankore utila?

Ante la uzo de la helikopteri la autogiri uzesis, exemple, por transportar postaji de la posto-oficeyi a la aeroportui nam la autogiro esis la unika aeronavo kapabla flugeskar e tervenar de la teraso de la oficeyi postala. Anke la militisti uzis oli por observar la enemiki, por flugar jirante ye cirkli kun mikra diametro do preske ye la sama loko e tale helpar bone funcionigar la radari Britaniana (e kontributar evitar

Autogiro dum labori agrala.

la invado de la Unionita Rejio da la Nazi-isti dum la duesma milito mondala) e c.

GBA Hawk 4 Gyroplane.

Pos ta milito la helikopteri substitucis la autogiri pro ke olti povas facar to quo facis olci ma mem pluse. Ma nunatempem plurafoye onu uzas chera helikopteri vice moderna autogiri qui povus facar la sama laboro ma multe plu chipe. Atencez ke vice un helikoptero, po la sama pekunio onu povus komprar cirkum dek autogiri samkapabla, exemple kom taxio fluganta, observeyo di foresti o di stradi urbana ed interurbana,

labori agrala (rijuntar brutaro dispersita, dispricigar likvidi insekto-ocidiva, e c.), mem autogiro esas avantajoza konkurencanto di la automobilo por personi qui habitas regioni o landi kun granda disti inter la habitanti o tre montoza od inter insuli di arkipelago, e c. E pluse anke konstruktesas granda nombro de autogiri lejera tre chipa (kompare altra aeronavi) por ti qui prizas flugar ma kun sekureso. Ta lejera od "ultra-lejera" autogiri nur esas kapabla transportar un od admaxime du personi.

La sempre bela autogiro C-30 .

Omna aeronavi rotorizita debas lia existo a la fertila mento di De la Cierva, qua ne nur inventis nova aeronavi tote diferanta kam olti existanta tatempe ma anke sucesis trovar apta solvuro por omna problemi. Kande lu mortis lua inventi posibligis flugar perfekte autogiri e helikopteri, ed omni koncias quante importanta esas ta aeronavi en nia mondo. Ma quon De la

Cierva deskobrabus se la fato mortiginta ne interruptus lua agado? Quante lu plubonigus la autogiro? Neposibla respondo.

Fernando Tejón.

Nulu dormez (Nessun dorma)

La nekonocata princulo

Nulu dormez! Nulu dormez!

Anke ne vu, ho, Princino,
 en vua kolda chambro
 regardas la steli
 qui tremas pro amoro ed espero...
 Ma mea misterio esas gardita en me,
 mea nomon nulu savos!
 No, no, apud vua boko me dicos olu,
 kande la lumo brilos!
 E kiso da me ruptos la silenco
 qua igas vu esar mea.

Koro de mulieri

Ilua nomon nulu savos...
 E ni devas, aye, mortar, mortar!

La nekonocata princulo

Desaparez, ho nokto!
 Sukushez steli!
 Sukushez steli!
 Ye la auroro me vinkos!
 Me vinkos! Me vinkos!

* * * * *

Nessun dorma (Nulu dormez), esas ario di la finala akto di la opero Turandot, da Giacomo Puccini. Turandot proklamesis kom princino, e nulu devas dormar til konocar la nomo di la nekonocata princulo, Calaf.

* * * * *

Yen mea libera e senvalora tradukuro aden Idolinguo de ario, "Nessun dorma", di la opero Turandot. Ta ario esas tre konocata pro olua beleso, nombroza kantisti audacas kantar olu ma ne omni havas voco kun suficanta qualeso. Recente ulu savigis da me ke Angla telefon-vendisto bele kantis ta ario en kanson-konkurenco televizionala. Certe Paul Potts bele kantas, irgu facile povas juar ilua, sendube, bela voco (YouTube), ma me forte rekomendas askoltar ta ario kantita da L. Pavarotti o da P. Domingo. La belega voci di ta du tenori esas senlimita plezuro.

Fernando Tejón.

Vu ne obliviez me

La disko da Diana Navarro, "Vu ne obliviez me", esas ecelanta verko da ta yuna Hispanianino. Dum askoltado me klozas mea okuli ed imaginas kavalkanta Boabdil (Abu 'Abd Allāh Muhammad), la lasta reĵo Islamana di Granada, retrovenanta a lua perdita reĵio...

Detaloza informo pri Diana Navarro, pri lua muziko e c. en la pagino interretala: <http://www.diananavarro.org/index.htm>

Yen omna kansonj di ta disko libere tradukita aden Idolinguo.

1-SOLA

La amoro havas kanoto,
la amoro havas kanoto,
qua duktas me a chagreno.

Sola,
sola kun mea chagreno,
sola, trista e sola,
sola kun mea chagreno,
kun mea chagreno, sola.

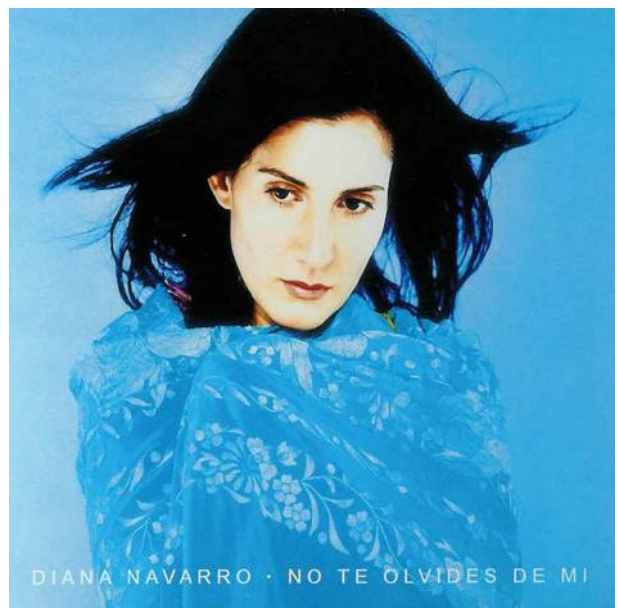
Sola,
sola kun mea chagreno,
sola, trista e sola,
sola kun mea chagreno,
kun mea chagreno, sola,
sola, sola, sola.

La chagreno e la melankolio
habitanta mea chambro
esas mea unika amiki.

Sola,
sola kun mea chagreno,
sola, trista e sola,
sola kun mea chagreno,
kun mea chagreno, sola.

Sola,
sola kun mea chagreno,
sola, trista e sola,
sola kun mea chagreno,
kun mea chagreno, sola,
sola, sola, sola.

Sola...

2-VU NE OBLIVIEZ ME

Quante brulanta esas la Luno-lumo
kande vu ne esas hike,
quante pezoza esas nokto sur mea lito
se me memoras vu.

Quante doloriganta esas en mea veini
la amoro quan me donis a vu,
e la memoro di la lasta chagreni
quin me sufris por vu.

Iaiaiaiaiaaaaaaaaa

Vu ne obliviez me,
iaiaiaiaiaaaaaaaaa
aaaaaa.

Quante mortiganta esas la chagreno,
koldeso e varmeso,
quante bitra esas la saporo
di la amoro.

Aaaaaaaaaaaaaai,
aaaaaaaaaaaaai,
aaaaaaaaaaaaai.

Quante granda esas la bitreso
di la kisi perdita.
Quante mortiganta esas la memoro
se vun me memoras.

Iaiaiaiaiaaaaaaaaa,
vu ne obliviez me,
Iaiaiaiaiaaaaaaaaa,
aaaaaa.

Aaaaaaaaaaaaaai,
aaaaaaaaaaaaai.

Iaiaiaiaiaaaaaaaaa,
vu ne obliviez me,
Iaiaiaiaiaaaaaaaaa.

Iaiaiaiaiaaaaaaaaa,
aaaaaa.

3-EA

Eaaeaeaeaeae,
 aiaaaieeaeaeae,
 eaaeaeaeaeae,
 aiaaaieeaeaeae.

Pasos la hori,
 pasos la dii,
 e mea kordio
 duros memorar vu.

Me klozos la okuli
 por ne obliviar vu
 e gardar vua saporo
 nur por me, por me.

Aaai,
 til vua retroveno,
 aaaaaai,
 me gardos mea vivo,
 aaai,
 celita por vu.

Eaaeaeaeaeae,
 aiaaaieeaeaeae,
 eaaeaeaeaeae,
 aiaaaieeaeaeae.

Aaaaaaaaaa,
 aaaaaaaaaa,
 aaaaaaaaaa,
 aaaaaaaaaaai.

Kantez a mea oreli
 to quon volez kantar,
 e me vartos, mea amoro,
 dum la tempo ke vu volez.

Vu esos en mea sonji noktala
 e me sempre parolos pri vu,
 pri vua kordio, pri vu.

Aaai,
 til vua retroveno,
 me gardos mea vivo,
 aaai,
 celita por vu.

Eaaeaaeaaaa,
 aiaaaieeaaaa,
 eaaeaaeaaaa,
 aiaaaieeaaaa...

Me esas la maro,
 vu esas la mareo.

Eaaeaaeaaaa,
 aiaaaieeaaaa...

Nia kordii bersesas.

Eaaeaaeaaaa,
 aiaaaieeaaaa.

4-YEN TO QUO ESAS

Singlu esas quale lu esas,
 e me, quale me esas,
 diferanta kam hiera,
 tre diferanta kam hodia.

Me havas la sama saporo
 kam la aero
 salizita da la maro,
 dolca da la soleso.

Leileilei leileilei leeeileila,
 Leileilei leileilei leeeileila.

Me venas de lando
 kun okuli a la sudo,
 tam blanka kam me,
 tam neta kam vu.

Leileilei leileilei leeeileila.

Pasez, kizez, pazez quale venteto.

Yen to quo esas,
 ai, ai, ai,
 to esas simple to quo me esas.

Yen to quo esas,
 ai, ai, ai,
 to esas to quo me esas.

Se vu vidas me ridar e plorar

esez kompatema,
me esas sentema,
me esas tala.

Leileilei leileilei leeeileila,
Leileilei leileilei leeeileila.

Pasez, kisez, pazez quale venteto.

Yen to quo esas,
ai, ai, ai,
to esas simple to quo me esas.

Yen to quo esas,
ai, ai, ai,
to esas to quo me esas.

Yen to quo esas,
ai, ai, ai,
to esas simple to quo me esas.

Yen to quo esas,
ai, ai, ai,
to esas to quo me esas.

5-CESEZ FOLIGAR ME

Cesez foligar me,
donacez a me "vun me amoras".
Me itere volas kelke revar
ed imaginar vua kisi.
Mea okuli esas plena de espero
e mea kordio itere rivivigas.
Vu esas ta quan me amoras,
e ne fatigas me dicar lo.
Vu esas la sonjo di la nokto
e la iluziono dum la jorno.
Me sentas quale tremas mea korpo
kande me pensas pri vua kisi
e pri vua manui qui parkuras
kun lenteso omna mea korpo,
mem an la pelo di mea kolo
me sentas vua varma respirado.

Se me povus vidar vu dum minuti...
se me povus esar kun vu dum minuti...

Yen to quon me sentas.

Me nun esas amiko di la Luno
por savigar da lu nia sekreto,
por ke lu komprenez mea foleso
kande me dicas ke vun me amoras.

Se venteto portus vua odoro a me
por donar a me kelka joyeso,
me probus sizar olu
por gardar olu en mea poshi,
e povar plenigar mea korpo
de amoro segunvole.

Vu esas ta quan me amoras,
e ne fatigas me dicar lo.

En la nokto vu esas la sonjo,
ed en la jorno vu esas sorco.

Se me povus vidar vu dum minuti...
se me povus esar kun vu dum minuti...

Yen to quon me sentas.

Me nun esas amiko di la Luno
por savigar da lu nia sekreto,
por ke lu komprenez mea foleso
kande me dicas ke vun me amoras.

Me vun amoras
kande me dicas ke me vun amoras.

6-UN MA NE PLUSA

Kun dolceso vu venas,
kun dolceso departas,
vu donas a me amoro,
ma pose venas vua trahizo.

Me, blinda pro la amoro,
stulte me esis vua,
ed omna vua mentiajin
me maxim naive kredis.

Un e un,
un e un,
un ma ne plusa.

Un e un,
un e un,

un ma ne plusa.

Me sequis vua stel-lumo,
ma ta lumo blindigis me.
E vua brilanta luno plena
plenigis me de chagreno.

Un e un,
un e un,
un ma ne plusa.

Un, un e un,
aye, un, un,
ma ne plusa.

Me ne volas vidar vu,
mem fotografuro.
Chagreno.

Ne parolez pluse a me,
un ma ne plusa.

Aaaiaaaaaiaaaaai.

Me, qua blinde fidis a vu,
trahizesis da ta quan
me amoris, da vu.

Kun dolceso ku venas,
kun dolceso departas,
vu donas a me amoro,
ma pose venas vua trahizo.

Un e un,
un e un,
un ma ne plusa.

Un e un,
un e un,
un ma ne plusa.

Un, un e un,
aye, un, un,
ma ne plusa.

Me ne volas vidar vu,
mem fotografuro.
Chagreno.

Ne parolez pluse a me,

un ma ne plusa.

Aaaiaaaaaiaaaaaai.

Un, un,
ma ne plusa.

7-DARDO-PLANKO

Vua dardo atingis mea dardoplanko,
olu eniris mea anmo ed ocidis me,
vu esas la surprizo di mea vivo,
vua dardo atingis mea kordio, aye,
aye, amoro mea.

La regardo quan vu donas a me,
la regardo quan me donas a vu,
vu sempre lansas vua dardo a la centro,
a la centro di mea kordio.
Aaaaaaaai,
aaaaaaai.
Vu sempre lansas vua dardo a la centro
di mea anmo e di mea kordio.

Vua dardo atingis mea dardoplanko,
vua kisi klovagesas ye mea kordio,
vu arivis ube nulu antee arivis,
vua dardo atingis mea kordio, aye,
aye, amoro mea.

Vu ne lansez plusa dardi,
mea kordio ne plus esas tala,
nula plusa dardo, amoro mea,
mea kordio preske ne ja esas mea.

Iaiaiai, quante bela esas la matino,
iaiaiai, kun la suno ye la fenestro.

Iaiaiai, quante bela esas la matino,
iaiaiai, kun la suno ye la fenestro.

La regardo quan vu donas a me,
la regardo quan me donas a vu,
vu sempre lansas vua dardo a la centro,
a la centro di mea kordio.
Aaaaaaaai,
aaaaaaai.
Vu sempre lansas vua dardo a la centro
di mea anmo e di mea kordio.

Vua dardo atingis mea dardoplanko,
vua kisi klovagesas ye mea kordio,
vu arivis ube nulu antee arivis,
vua dardo atingis mea kordio, aye,
aye, amoro mea.

Vua dardo atingis mea dardoplanko,
vu arivis ube nulu antee arivis.

Vua dardo atingis mea dardoplanko,
vua kisi klovagesas ye mea kordio,
vu arivis ube nulu antee arivis,
vua dardo atingis mea kordio, aye,
aye, amoro mea.

8-NE DONEZ A ME PLUSA KISETI

Ne donez a me plusa kiseti,
vu ne esez tante atencema,
vu ne susurez a mea orelo
ke men vu amoras, mentianto.

Vu, qua esas mentiero
e di qua kisi esas falsa,
volas esar la mastro
di mea korpo, kapricoza.

Ye angulo di vua strado
me trovis un mentiajo,
ye angulo di vua strado,
e ta mentiajo esas vua.
Ye la angulo di vua strado
vu promisis amarar me.

Ne donez a me plusa kiseti,
vu ne esez tante atencema,
vu ne susurez a mea orelo
ke men vu amoras, mentianto.

Vu, qua esas mentiero
e di qua kisi esas falsa,
volas esar la mastro
di mea korpo, kapricoza.

Ye la sablo di la plajo
vu skribis ke men vu amoras,
ye la sablo di la plajo,
ma la mareo efacis olu,
mem la aquo ne fidis a vu,

ye la sablo di la plajo.

Ne donez a me,
ne donez a me plusa kiseti,
vu ne esez tante atencema,
vu ne susurez a mea orelo
ke men vu amoras, mentianto.

Vu, qua esas mentiero
e di qua kisi esas falsa,
volas esar la mastro
di mea korpo, kapricozza.

9-LA DII PASANTA SEN VU

Me ne povas evitar ta tristeso
qua tintas grizea la hori,
e grizea divenas mea regardo
ed igas omno esar nulo,
pro ke nulo esas importanta
dum la dii pasanta sen vu,
la chagreno esas tre pezoza,
e mea voco esas neaudebla,
e la brilo di mea okuli
kande le vua brilas koram li
oblivias lumizar mea regardo,
ed igas omno esar nulo, nulo.

Amorez me, amorez me, amorez me,
amorez me, mea amoro, kisez me,
e me promisas a vu, mea vivo,
ke dum omna mea restanta vivo
me esos apud vu.

Vun me amoras tro multe,
me bezonas vidar vu singladie,
flarar vua odoro, drinkar
vua joyo qua men rivivigas.

E la brilo di mea okuli
kande le vua brilas koram li
oblivias lumizar mea regardo,
ed igas omno esar nulo, nulo.

Amorez me, amorez me, amorez me,
amorez me, mea amoro, kisez me,
e me promisas a vu, mea vivo,
ke dum omna mea restanta vivo
me esos apud vu.

10-LA TRANSIRO

Kontemplez ta vizajo, frato mea,
qua esas bitreso e plorado
e sikigez lua bruna vizajo
kande lu pasos sur vua strado
ye la nokto di lua mortigo.

Kun fatigita okuli e chagreno,
ploranta sur la stradi,
vu serchas vua filiulo
qua kronizesis kun dorni.

11-ME TIMAS

Timo, me timas,
me timas vun amorar,
timo, me timas
perdar vua amoro.

Me revas nokte e jorne
ke me balde perdos vu,
me havas, mea vivo,
timo, aye, granda timo.

Tradukuro da Fernando Tejón.

Unsilaba linguo

-He, Jon, qual vu stand?

-Bon, Karl, e vu, ka bon?

-Ho, yes, tre bon, ma vu ne ja sav pro quo!

-Ka me ne sav to? Quon me ne ja sav pri vu?

-Ka vu ne sav ke me es rich?

-Ka rich? Pro quo?

-Me jus trov or!

-Kad or?

-Yes, pur or!

-Ma ub vu trov ta flav koz?

-Ye for lok, ye tre for lok.

-Me ne kred to ma ke vu furt ol en bank.

-No, kar Jon, me furt nul or, ol es en grot.

-Do, ka ti qui furt ol cel la bel e flav or en la grot ub vu trov ol?

-Me ne sav kad ul furt ta or en bank di urb e cel ol en la grot, me nur sav ke la or es nun che me, do me es rich, tre rich, tre tre rich!

-Ma vu kar Karl, mem kun ta flav or, ne es plu rich kam me.

-Quon vu dic, Jon? Ho, vu ne es rich ma povr pro ke ank es povr la patr e la matr di vu. Ti di me ank es povr, tam povr kam ti di vu, ma pro ke me trov la or me ne plus es povr, ne plus mank ul che me. Quon me vol? Ka co? Ka to? Nu! Con e ton me kompr!

-Ma se vu am me e me am vu... ni ne plus es du ma un... e la or di vu ne plus es nur di vu ma di vu e di me... me ank vol ta or o part di ta or... e me am vu...

-Quo? Ka vu am me? Ma... ma... yes, me... me ank am vu! Me hav or, ma til nun me ne hav che me la pur or, la or quan me am: vu! Vu es por me pur or, vu es ek or pur!

-Vu, Karl, hav por me bril plu grand kam ta di flav sun, plu grand kam ta di flav or!

-Quo ni es? Ka du? Ne plus! Ni es un!

-Yes, ni ne plus es du ma un!

-Ho, dank flav or la am de me a vu e ta di vu a me es tam klar kam lum di sun!

-E sub la bril di le stel me vun kis...

-E ta kis es por me tam dolc kam sukr...

-La am es dolc!

-Me vun am!

-Me am vu!

-Jon...!

-Karl...!

...

Sen-sen-ca ar-ti-klo un-si-la-ba-la da Fer-nan-do Te-jón.

Kristana Santi

[XX-VI] SANTA SILVERUS (mortinta en 537)

Dum ke il esis papo en 536, l'imperiestrino Theodora e la monofizisti - qui agnoskis a Kristo nur un unika naturo - exilis lu pro ke il havabis la kurajo opozesar a li. En la skopo riestablisar la paco, Silverus preferis abdikar. Il mortis kelka monati pose.

[XXI-VI] SANTA LUIGI DE GONZAGUE

Kande lu mortas ye la evo 23 yari, en 1591, en Roma, Luigi de Gonzague esas diferanta de lua familiani qui esas inklinema a potenteso, krimini e Renesanco-mento. Il naskis proxim Mantua en la kastelo di Castiglione e divenis pajo che la neetikala korto dil Medicis. Pro ke il savis ke lua karaktero esas iracema ed ardoroza, kande il evis dek yari ica yunulo juras sekrete esar chasta ed esforcas chanjigar sua karaktero. Il sequas lua patro e divenas chefa chambelano dil rejo di Hispania en Madrid, ma il ne partoprenas la kortala ludi. Ilu havas brilanta inteligenteso e interesesas pasionoze pri lernado, tote aparte pri la Latina ed altra anciena lingui. Ye la evo 17 yari, il eniras la Jezuit-ordeno di Quirinal en Roma e remarkigas su per lua penitenci. Ilu domtas lua nepacienteso, evitas la ociado e nulatempe maldicencias pri altri. Dum la granda pesto di 1590, il servas la pestiki. Kontaminata per ol, il mortas. Lu selektesis por esar la modelo dil studenta yunaro depos la 21ma di junio 1725.

[XXV-VI] SANTA PROSPERUS

Quankam ni konocas preske nulo pri la yunevo di Prosperus, transmisesis a ni lua poeziala verki e traktati pri teologio. Ni savas ke il redaktis kroniko pri la Eklezio depos la origini, studiuri pri matematiko ed astronomio. Prosperus esis intelektozo altanivela, edukita en la skoli di Aquitania, qua esis lua nasko-lando. Il defensas santa Augustinus, sen aprobar lua omna idei, per irar a Roma por juste informar papo Celestinus Ima. Ibe lu egardesas pro lua kapablesi e divenas sekretario di santa Leo la Granda pos lua papala elekto. Il parolas pri la monaki per nomizar ili "ita tante santa ed erudita fratuli", dum ke il kurajigas sua yuna spozino konsakrar a Deo "ica tante kurta e trepidanta vivo". Il mortas ye ula 25ma di junio inter 455 e 460.

[XXVII-VI] SANTA FERNANDO

Lu esas la konkreta exemplo di santo qua ne nur konfundesas kun altro, ma qua ne existas. Nome, ita Fernando honorizita kom episkopo di Calazzo en Italia nulatempe naskis. Ne parolesas, tamen, pri fantomo. Cadie esas festo-dio di ta qua, cetere, celebresas ye la 30ma di mayo, nome Santa Ferdinando III, rejo di Leon e di Kastilia. Lo esas nur la transfero di lua reliquii a Calazzo qua produktis ica konfundo. Onu ne intelektis pro quo la restaji di ca Hispana rejo esez en Italia, lore on konsideresis kom plu konforma ke ica reliquii esez olti di lokala episkopo. Koncerne Fernando, il esas la nevo dil Franca rejino Blanche de Castille e konseque lu esas kuzulo di lua filiulo nome la Franca rejo saint Louis. Ferdinando liberigis Andaluzia de la Araba dominaco, fondis la universitato di Salamanca e konstruktigis la katedralo di Burgos. Ulte lo il divenigis la Kastiliana dialekto kom komuna linguo dil Hispani. Il mortis en 1252.

[XXVIII-VI] SANTA IRENEUS

Il konformesas bone a lua nomo, nam Ireneus signifikas "paco" en la Greka. Ica santa episkopo di Lyon esis homo por koncilio ed uniono. Il agnoskesis pro la justeso di lua fido e sendesis dufoye kom ambasadisto en Roma apud la papi Eleuthere e Victor. Il informas la unesma pri la danjero dil Montanista herezio e moderas la duesma, qua volis exkomunikar la Eklezii di Azia pro lia pozicioni pri la Pasko-dato. Quankam pacema viro, Ireneus esas anke homo favoroza a tradicioni. Kom dicipulo di santa Polikarpus, qua ipsa esis dicipulo di santa Ioannes, il grantas granda importo ad ica atesto qua evas de la tempo dil apostoli. Il mantenas do forte ica originala fido e divenas necedema adverso dil gnostika* herezio dum dicar pri la hereziani : "Per nia tota anno ni prizentas a li nia manui por rikoncilio e ni nulatempe fatigesos agar tale". Lua influo esis grandega. Kad lu martirigesis ? Granda parto del tradiciono dil Eklezio asertas lo. Ico eventabus en la yaro 202. Omnakaze, lua kadavro cirkondesis per granda veneraco, til ke la Calvinisti, en 1562, disperseze lua reliquii.

[XXIX-VI] SANTA PETRUS E PAULUS

Ita amba santi qui havas tante difuzita nomi, esas du apostoli kun maxim eminenta responsivesi. Petrus, a qua Iesus konfidas la Eklezio e, qua pos Ierusalem ed Antiokhos arivas a Roma esos martirigita ibe da Nero en la yaro 64. Ita peskisto di Galilea krucagesos kun kapo infre pede dil kolino di Vatikano. Tale lua tombo jacas interne di la splendida nuna baziliko qua havas lua nomo e konocesas dal tota mondo. Papo Benediktus XVI

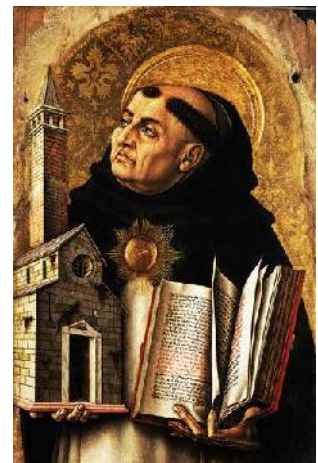
esas la 264ma sucedanto di Petrus. Paulus naskis en nuna Turkia, il pluperfektigis lua Juda kulturo per longatempe duranta Juda studii en Ierusalem. Il persekutas la Kristani til lua konverto survoye a Damasko. Lu, lore, divenas fervoroza apostolo qua trairas Avan Azia e Grekia por fondar multa Kristana komunaji. Il skribas a li remarkinda letri. Il arivas en Roma por judiciesar e kondamnesar. Il senkapigesas lor la regno-tempo di Nero en la loko nomizita Tre Fontane e lua kadavro portesas alonge la Via Ostiense. Grandega baziliko erektesas sur lua tombo.

[II-VII] SANTA MARTINIUS

Martinius e lua amiko Processus esas amba Romana oficiri, ili komisesas gardar la apostoli Petrus e Paulus. La imperi quin ili recevas esas severa e la enkarcerigo dil apostoli duras longatempe. La neyusteso dil aresto di ca Kristani emocigas ica du gardisti. Li prizas audar Petrus qua parolas a li pri Deo e pri Iesus. Uladie ili demandas baptesar. Petro facas kruco-signo ed aquo spricas en la karcer-kamero. Martinius e Processus baptesas. Celebresas meso sur ica loko e ili recevas la komunio. Ita-instante eventas la epizodo di "Quo vadis Domine?". Nome la konvertita karcer-gardisti helpas la apostoli livar lia karcerero. Dum la fugo Petrus livas Roma tra la Via Appia e renkontras la Sinioro qua, ipse, iras a la Eterna Urbo. "Adube tu iras, ho Sinioro?" demandas Petrus a lu. "Me iras a Roma por ke on krucagez me vice tu!" respondas a lu la Sinioro. Petrus lore intelektas ke lu devas retroirar a lua departo-punto ed aceptar la martirigo. Ico eventas rapide. Koncerne la oficiri Martinius e Processus qui esas kulpoza pro trahizo, la tormento esos kruelega: ili havos kontuzita vizajo, subisos tresto, flogesos, bastonagesos, punisesos per la fairo, e tormento per la skorpiono preiros la glavo qua tranchos a li la kapo. Lia reliquii transferesos apud Petrus en la Vatikanala baziliko.

[III-VII] SANTA TOMASO

Inter omna apostoli, Tomaso esas ilta quan multa homi prizas havar kom modelo. "Me esas quale santa Tomaso, me kredos nur kande me vidos". Ni konocas lua nekredema e "pozitivist" posturo, nome ye la Pasko-dio, kande la dek apostoli raportas a lu la aparo di Iesus, il refuzas kredar tam longatempe kam il ne tushabos per lua fingri la trui produktita per la klovi. Lore, Iesus, ok dii plu tarde, aparas a Tomaso e dicas a lu: "Ne plus esez nekredema, tu esez kredanto." Raportesas ke Tomaso cesas esar nekredanto. Il prosternas e adorar Kristo sen

pozar sua fingri en la plagi di Nia Sinioro. La tradiciono savigas da ni ke il iris por evangeliizar Malabar, Indiana litoro jacanta sudweste de Deccan, ube 750000 Kristani, ankore nun, deklaras esar lua adheranti, per celebrar la meso segun Kaldeana rituo ed uzanta Siriala dialekto kom liturgia la linguo. Marco Polo, ye la XIIIma yarcento aludas ica apostoleso. Onu rakontas anke ke Tomaso vizitis la tri maga reji veninta adorar Iesus en Bethleem e ke il docis a li la Kristana fido e baptis li. Pro ke il produktis problemi a la pagana sacerdoti, il perforesas per flecho e stonagesas en Madras en la yaro 72. Lua kadavro retroduktesos ad Edessa ye la IIIma yarcento, e pose, ad Ortona an la Adriatika maro en 1258.

[IV-VII] BEATA MARIA CROCIFISSA CURCIO (1877-1957)

Elu naskis en Sicilia e fondis la kongregaciono dil misionera Karmeliti di Santa Tereza di Iesus infanta, ye la servo dil povra yunini.

[V-VII] SANTA MARIETA GORETTI (1890-1902)

El esis la seniora filiino di familio de sis filii. Lua familio vivis en tre mizerosa kondicioni e lua patro mortis balde. Elu havis granda responsiveso por l'edukado di lua plu yuna frati. Regretinde en la imoblo ube elu lojis, elu atakedis da yunulo deshonesto qua volis havar sexuala relati kun el. Pro lua repetata refuzo, il frapis el per kultelo ed elu mortis en granda sufri. Elu pardonis lua mortigero qua finis sua vivo kom gardenisto en monakerio.

[IX-VII] SANTA AMANDINA

El esis radioza pro vivo-joyo. Santa Amandina kanonizesis en 2000, t.e. un yarcento pos lua morto en 1900, kande kom Franciskana regulierino Belga, el asasesis ye la evo 28 yari lor la milito dil "Boxers", en Chinia ube elu esis en misiono.

[X-VII] SANTA ULRICH (mortinta en 1093)

Ica Benediktano redaktis la konstituci di la reformo dil monakala ordeno di Cluny, koncernanta la organizo di la vivo en religiala komunajo e la regulierala edukado di la novica monaki.

[XI-VII] SANTA BENEDIKTUS DI NURSIA (inter 480-547)

Il fondis la monakerii di Subiaco proxim la Monte Cassino. Ica monakerii esis la bersilo dil Benediktana monakala ordeno. Il esas

la autoro di regulierala Aranjuro qua havis granda difuzo e suceso. Papo Paulus VI proklamis lu kom la santa patrono di Europa.

[XII-VII] SANTA OLIVIERO PLUNKET (1629-1681)

Chefepiskopo di Irlando, il akuzesis nejuste komplotar kontre rejo Karolus II di Anglia. Il arestesis e kondamnesis ye morto-puniso. Ilu kanonizesis en 1975.

[XIII-VII] BEATA IAKOBUS DE VORAGINE (+1298)

Ita Italiano reguliero membro dil Dominikana ordeno esas la autoro di la famoza "Orea legendo", olqua esas raportajo pri la vivo dil santi, ofte markizita per la inklineso a marveloza fakti e rakonti e qua esis tre sucesoza literaturajo dum la Mezepoko.

[XVI-VII] SANTA MARIA MAGDALENA POSTEL (1756-1846)

Ica Normandiano fondis la kongregaciono dil Kristana skoli di la Kompatego qui instalis su en anciena Benediktina abadeyo, en Saint-Sauveur-le-Vicomte, departemento Manche (nordwest-Francia).

[XVII-VII] LA BEATA REGULIERINI KARMELISTA DI COMPIEGNE (+1794)

Eli guilotinagesis dum la Revoluciono di 1789, eli suriris la eshafodo dum kantar la kantiko *Veni creator*.

[XVIII-VII] SANTA ARNOLDUS DI METZ (+641)

Il esis konsilanto dil Meroveana rejo Klotarius II ed il nominesis kom episkopo di Metz. Pos la morto dil rejo, il divenis ermito proxim la monakerio di Remiremont en la nuna departemento Vosges (est-Francia).

[XIX-VII] SANTA ARSENIUS - UN DE LA PATRI DIL DEZERTO (vivinta dum la Vma yarcento)

Arsenus apartenis a bona senatala familio di Roma. Il ordonacesis kom diakono da santa Damasius, pose il vivis dum kinadeko de yari kom ermito, en la dezerto en Egiptia. Il esas un de la maxim famoza "Patri dil dezerto".

[XX-VII] SANTA MARGARITA (+275)

Lo esas santa Jeanne d'Arc, qua donis historiala existo ad ita nekonocata martirino, qua, konjekteble, havis Antiokhos kom hemurbo. Elu esis tre populara dum la Mezepoko.

[XXI-VII] SANTA IGNATIUS DI LOYOLA

Il naskis che familio di Hispana nobeli. Lua gambi vundesis lor la siejo di Pamplona. Il fondis la kompanio dil Ordeno dil Jezuiti. Ilu transmodeskis en 1556.

[I-VIII] SANTA ALFONSO

Lu esis Napolitano e divenis sacerdote. Ilu fondis sua kongregaciono, nomizita la "Redemptoristi", en 1732, e la skopo di ol esis instruktar la povri e la rurani. Il transmodeskis en 1787.

[IX-VIII] SANTA AMORO

Il esis episkopo di Besancon dum la IVma yarcento. Il veneracesas kom martiro kun lua kompanulo santa Viatoro. Lua nomo adoptesis da du vilaji en la departmenti Jura e Saone et Loire (Francia).

[X-VIII] SANTA LAURENTO

Il vivis lor la regno di imperiestro Valerianus. La legendo asertas ke il disdonabis la posedaji dil Eklezio a la povri ante martirigesar sur grililo fera kalorizita per ardoroza karboni en la yaro 258.

[XIII-VIII] SANTA PONTIANUS ED HIPOLITUS (+235)

Hipolitus esis sacerdote en Roma e famoza teologiisto. Lu esis granda defenser de la liturgiala e diciplinala tradicioni. Danke ita pasiono lua, ni konocas la anciena ritui dil Romana Eklezio, qui konservesis en lua kolekturo "la Apostolala Tradiciono". Il opozesis violentoze a la papo santa Calixtus quan il deskriptas kom anciena eskrokero diveninta papo per intrigi. Il reprochis precipue a lu novaji quin il qualifikas kom tro granda indulgemeso. Nome, Calixtus aceptas riestablisar en la Eklezio granda pekeri repentanta. La papo PONTIANUS qua sucedis a lu agas samamaniere. Lore, Hipolitus, qua judikas ke lu sola ditenas la vera tradiciono, proklamas su kom la chefo di disidenta komunajo.

Eventas skismo qua povus durar longatempe. Ma la eventi - kom deala signo - cesigas ico. En 235, imperiestro Maximianus imperas a la Kristani submisesar a la imperiestrala kulto. Amba santa Hipolitus e santa Pontianus refuzas. La imperiestrala policani deportas ili a la mineyi di Sardinia ube li rikonciliesas. En la komuna aflikteso, Hipolitus submisesas libervole a la papo ed invitas lua partisans agar same. Kune li martirigesos pro amo a Kristo.

[XIV-VIII] SANTA EBERHARD

Il esis sacerototo dil diocezo di Strasbourg, il rajuntis santa Benonus di Metz en la famoza monasterio di Einsiedeln, Suisia, ube ermiti vivabis antee. Nunepoke ita Benediktana abadeyo esas la maxim importanta santuario dedikata a la Santa Virgino en Suisia;

[XX-VIII] SANTA FILIBERTUS (mortinta en 684)

Il esis monakulo, e pose abado di Rebais. Il fondis en 654 la abadeyo di Jumièges, Normandia, nordwest-Francia, plu tarde il fondis anke olta di Hermoutier en la nuna departemento Vendee, di qua la nomo, pose, divenos Noirmoutier.

[XXII-VIII] SANTA SIMFORIANUS (IIIma yarcento)

Ita yuna Kristano di Autun senkapigesis pro mokir grupo de pagani qui eskortesis a statuo dil Deino Cybela.

[XXIV-VIII] SANTA WENO (mortinta en 684)

Il entraprezis la Kristanigo di Supera-Normandia, per fondar la abadeyo di Fontenelle.

[XXVII-VIII] SANTA MONIKA (+387)

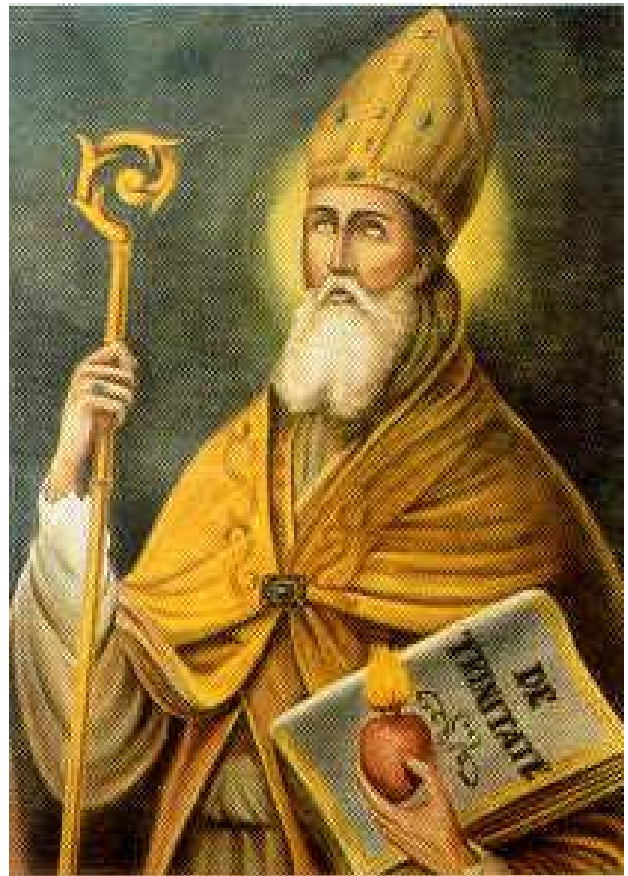

Elu naskis en nord-Afrika che Kristana familio. Monika mariajesis kom tre yuna adolecantino a eminenta pagano di Taghaste, nomizita Patricius. Elu esos modelatra spozino ad ita violentoza e nefidela spozulo, nam elua dolceso e lua tacado ye la reprochi fine havos kom rezulto ilua konverto. Elu havis tri filii de ilu, inter li la futura santa Augustinus. Diveninta vidvino en 371, elu konsakras su ad ita filiulo qua segun semblo esas divenanta "kerlacho". Komence il vivas spozatre kun muliero de qua il havas

filiulo. Ulte lo il adheras la manikeista sekto, tre diferanta de la Kristana fido. Elu havas l'okazono multe plorar. Por eskapar la reprochi da lua matro, Augustinus fugas ad Italia ma Monika rajuntas lu en Milano ube elu divenas dicipulo dil episkopo santa Ambrosius. Lore, elu havas la grandega joyo asistar la konverto e la bapto di elua kara filiulo. Quik de lore, elu esos helpantino e mem dicipulo kande evidenteskos la granda intelektala e spiritala kapableso di ca futura Patro dil Eklezio. Ulavespere, en Ostia, amba havas la feliceso havar komune intensa spiritala experienco quan Augustinus aludos nur tre diskrete en lua "Konfesi". Elu transmondeskos kelka dii plu tarde, en plena feliceso pos multe plorir.

[XXVIII-VIII] SANTA AUGUSTINUS

Ilu naskis en Thagaste dum 354. Ica Berbero mortis kom episkopo di Hippona, urbo jacanta proxim la nuna urbo Bône en Aljeria. Lu esas un de la maxim granda doktori dil Eklezio e samatempe santa patrono di nord-Afrika. Ilu studiis en Kartago, Roma e Milano, ube lu divenis maestro di eloquenteso. Ulte lo, il remarkesis per lua brilanta inteligenteso. Pos nesaja yuneso, adhero a la sekto dil manikeisti, spozatra vivo dum dek-e-kin yari kun yunino, il konvertesis en Milano, danke santa Ambrosius e danke la pregi di lua matro, santa Monika. Retroveninta en nord-Afrika, ilu ordinacesis kom sacerdote e divenis episkopo di Hippona quar yari plu tarde. Ilu poslasis konsiderinda verko : 218 letri, 500 prediki e 113 libri, inter oli esas la "Konfesi" e "La Deo-civito". Il esis zeloza pastoro e senrivala predikero. Il implikesis en omna religiala e politikala aferi di lua vivo-tempo. Ilu mortis ye la 28ma di agosto 430 lore evanta 76 yari. Il esas la santa patrono dil birifisti, dil imprimisti ed, anke, dil teologiisti.

Tradukuro da Jean Martignon.

Klasika mondo

De Daedalo et Icaro

Graecus Daedalus peritissimus inter Athenienses fuit. Discipulos etiam peritos habebat; praecipue Talus Daedalum superare studebat. Tum Daedalus odio et invidia discipulum necavit; sed poenam timebat et cum filio Icaro ex Attica in Cretam emigravit. Ibi demum tyrannus Minos Daedalo hospitium dedit. Tyranni filius monstrum Minotaurus multos insulae incolas necaverat. Tum Daedalus Minotauro Labirynthum aedificavit.

Minotaurus quotannis septem pueros et puellas athenienses vorabat nam Athenienses durum tributum dare debebant. Tum Theseus rex in animo habuit a tanto supplicio Athenarum incolas liberare.

Itaque in Cretam navigavit. Minotaurus, ut semper, novos pueros vorare sperabat, sed Ariana tyranni filia, Theseum amabat et dolum docuit. Theseus igitur non solum necare Minotaurum potuit sed etiam in Labiryntho captivus non mansit et cum Ariana ad Athenas rursus navigavit.

Minos tamen iratus fuit et in insula Creta Daedalum retinebat et ad novas terras emigrare prohibebat.

Daedalus multos annos in Creta manserat sed denique exclamabit: hic diu non manebo; novum consilium in mente habeo. Filio consilium narravit: «Minos hic non diu nos retinebit, nam via ad caelum patet; alas fabricabo et volare poterimus; ad Asiam emigrabimus». Itaque alas ex cera et pennis fabricavit et humeris accomodat. Postea filium monet: «Icare, sine periculo vola, sed vide: apud me volare debes, nec alte volare poteris, nam sol ceram liquabit, neque ad undas appropinquare potes, nam aquae vapor alas gravabit». Filius laetus volat sed non semper apud Daedalum volavit; nimis ad Phoebum appropinquavit. Icaro enim terras ex alto videre placebat.

Tum sol alarum ceram liquabit et alas delevit; Icarus in undas se praecipitavit. Repente Daedalus Icarum non vidit et clamavit: «Icare, Icare, ubi es?». Sed Icarus non respondebat. Tum pennas in undis apud parvam insulam vidit; filium in insula Icaria humabit et undas proximas in filii memoria «mare Icarium» appellavit; etiamnunc sic incolae nominant.

Postea Daedalus in Siciliam volavit.

Ferdinandus Meles.

Ludeyo

Sudoku (数独)

Yen plusa sudoku-i ne desfacile solvebla. En singla rango vertikala e horizontala esas omna nombri de 1 til 9, do nula numero repetasas en singla lineo. Pluse esas non quadrati cirkondata da larja linei nigra, en singla quadrato anke esas omna nombri de 1 til 9.

Unesme solvez ta du facila sudoku-i:

		3				2	7	8
	6	7		2	8			
5		8					6	3
			5	3			2	
			2			6		4
	3		4			5		9
	4			5			8	
	7	5						
3			7		6			

		3	7		6		8	9
	4		5	3	1	2	7	6
				8				1
	6							
		8			3	4		
		2			7		9	8
6	8		3					7
2								
			6		8			5

Duesme yen ta sudoku-i plu desfacila kam le antea:

	9		8	5				6
			2			7		
6		4					3	
9						8		
	4		7			5		2
			4	3			5	
	2	6	5		7	4	8	
		3		8				

				6		2	8	
		2	5		4			
4	3	9						
	7		8		9		1	
1					7	6		
				3			4	5
8		7						
2	1					9	6	

Vizitez www.sudoku.com por pluse savar pri sudoku-i.

Artiklo da Fernando Tejón, ISH-ano

Averto lektenda pri la aŭtoro-yuri

La revuo Adavane! licencas sub "Creative Commons License" :

Rikonoco - Nekomercala 3.0

Vu darfis libere: Kopiar, dissendar, publikigar e krear verki derivata de ta verko.

Ma oblige vu aceptas la sequanta kondicioni:

Rikonoco: Vu mustas mencioni la nomo di la originala aŭtoro.

Nekomercala: Vu nulakaze darfis uzar ta verko komerciale.

Se vu publikigas parto o la totala verko irgaloke lore vu mustas insertar en olu la kondicioni di la licenco di la verko. Ula ek la kondicioni di la licenco povas ne esar aplikenda se la proprietanto de la aŭtoro-yuri permesas lo.

Averto: Ta rezumo ne esas licenco. Olu esas simple texto facile komprenebla. La kompleta licenco esas lektelebla en la interretala pagino: <http://creativecommons.org/licenses/by-nc/3.0/legalcode>

Ta qua acendas sua velo
kun la flamo di la mea
ne furtas mea lumo
ma kune ni lumifas duople.

Adio !

La editero gratitudas la valoroza helpo di la kunlaboranti e la susteno di la afabla lekteri. Adavane! proprietas nula artiklo publikigita ma olua aŭtoro o legala proprietanto. Voluntez raportar irgaspeca erori che Adavane!

Til la duadek e quaresma numero, lektelebla de la unesma di la monato novembro 2007.

Editerio Krayono uzas libera programi funcionanta kun Linux.